

MAGYAR DRÁMAÍRÓK
19. SZÁZAD
II

TÓTH EDE
(1844-1876)

A FALU ROSSZA

1873

SZEMÉLYEK

FELEDI GÁSPÁR, *gazdag falusi földművelő*
LAJOS, BORISKA, *gyermekei*
BÁTKI TERCSI, *árva, Feledi Gáspár gyámsága alatt*
GÖNDÖR SÁNDOR, *szolgalegény*
FINUM RÓZSI, *menyecske*
CSAPÓ, *gazdaember*
CSAPÓNÉ, SULLYOKNÉ, TARISZNYÁSNÉ, *módos asszonyok*
EGY ÖREG PARASZT
MEGYEI CSENDBIZTOS
KÓNYA, *kántortanító*
GONOSZ PISTA, *bakter*
GONOSZNÉ
CSEREBOGÁR JÓSKA, *szőlőpásztor*
CZENE, *cigányprímás*
ÁDUS, *vén cimbalmos*
A „MAKKHETES” KORCSMÁROS
NEJE
JÓSKA, *béres*

Nép mindkét nemből, vendégek, cigányok

Történethely: Felső-Borsod vidéke. - Idő: jelenkor. - Az első és második felvonás közt egy évi időköz

ELSŐ FELVONÁS

Udvar belseje, utcára néző rácsosított kerítéssel, mely az egész színpadot keresztülmetszi, a rácsosított közepén deszkázott kapu, mellette kis kapuajtó. - Jobb oldalt félközépen terebélyes eperfa, körülötte gyep, kevés távolságra az eperfától „ágas”, rajta két nagy tejeskőcsög. - Ugyancsak jobbra az első színpadnál rácsos kertajtó sövényvel, folytatólag kocsiszín, s e között egy kutyaól. - Bal oldalon jómódú parasztház udvarra néző része tornáccal, közepén ajtó, kétoldalt ablakok. A szín alatt félig látható csapra ütött boroshordó.

ELSŐ JELENET

Feledi a házból jön és visszabeszél.

FELEDI. Boriska lányom! Egy fél óra múlva itthon leszek; ha azalatt vendég talál jönni, fogadjátok illendően. Így ni! Jóskát előreküldtem a kosarakkal, én pedig beszólok a kántor komához, hogy jöjjön ki kóstolgatni... *A kert felé tekint.* Nézd csak, nézd, hogy cicázik a szerelmespár... No de magam se voltam jobb, mikor szegény boldogult feleségemmel a szembekötöst játsztuk!... Bezzeg ha most élne, s látná gyermekeit, most volna már boldog igazán... No, de az isten akaratában meg kell nyugodnunk. *A kert felé néz.* Gyönyörű pár! És csupa szerelem mindkettő... De már nagyon is régen szedik az almát! *Nagyot kiált.* Lajos, te! korán van még... várj sorodra!... Hogy nyalja-falja azt a leányt...! Aha! észrevettek, de tettetik magukat, mintha nem látnának... Jól van, jól, no, csak folytassátok; hisz úgymint rajtatok van már az áldásom!

MÁSODIK JELENET

Jóska dühösen beszalad az utcai kiskapun, s egyenesen a szín alá fut.

JÓSKA. Megállj csak! Ha még eddig nem akadtál emberedre, majd megmutatom én, hogy ki vagy te, meg hogy ki vagyok én?!

FELEDI. Mi az, mi bajod, Jóska?

JÓSKA. Mindjárt megtudja, gazduram! *Indul vissza, kifelé egy vasvillával.*

FELEDI. Hova azzal a vasvillával?

JÓSKA. Göndörre!...

FELEDI. Miféle Göndörre?

JÓSKA. Arra, aki gazduramat is éppen most fenyegette...

FELEDI. Hát mi bajotok?

JÓSKA *indul.* Majd elmondom azután...

FELEDI *visszatartja.* Egy tapodtat se innen! Beszélj!

JÓSKA Jaj, gazduram, bocsásson, mert most már igazán benne vagyok!...

FELEDI. Miben?

JÓSKA. Megverek valakit, vagy engem valaki!

FELEDI. Megbolondultál? *Kiveszi a vasvillát kezéből.*

JÓSKA. Ne vegye ki, gazduram, csak most az egyszer ne...

FELEDI. Majd adok én nektek vasvillát a hátatokra!... Mi bajotok megint?

JÓSKA. Jaj! pedig de benne vagyok!... Hát az a kevély Göndör, a híres, részeg, mint a csap, s amint a „Makk hetes” zsidó korcsmája előtt elmennék, hát egyszerre csak „lábat adott” s akkorát zuhantam a földre, mint egy zsák! Föltápázkodtam aztán, és neki megyek, de nála fokos volt, nálam pedig semmi, és megint én húztam a rövidet... Látva, hogy így nem győzök - vesd el magad haza... Jaj, gazduram, csak most az egyszer eressen rá... megszolgálom, míg élek!

FELEDI. Egy tapodtat se!

JÓSKA. De ott vár...

FELEDI. Éppen azért! Eredj a kamrába, hozz elő egy kisebb pincekosarat, aztán együtt megyünk.

JÓSKA *fejét vakarva.* Jól van, no! *Magában.* Ha ott lesz, így is belé kötök, de ezt nem hagyom annyiba! *Bemegy a ház ajtaján.*

FELEDI *utána megy.* Már látom, hogy nem lesz jó vége!... *Egy kis szünet után visszajön.* Rázártam az ajtót, mert ha szabadon hagyom, nem nyugszik, míg a vasvillát Göndörbe nem mártja... Ámbár azért a kölyökért nem lenne kár, ha az ördög elvinné, mert annyi borsot tört már az orrom alá, mióta elkergettem a házamtól, hogy már egyszer csakugyan megsokallom! Csak legalább ez a mai nap menne el békében felettünk!... Meghívtam a helység lakóinak nagy részét, még azokat is - akik pártján voltak, csakhogy betömjem a szájukat!... sőt magát azt a gyereket is szeretném visszaterelni a jó útra... csakhogy rettenetes vasfejű, éppen olyan, mint az apja volt... Jaj, csak valami úton-módon le tudnám csillapítani, mert ha már most kezdi a garázdálkodást, később még bizonyosan valami nagy veszedelmet csinál!...

Kívül Finum Rózsi énekel.

Ha kiülök busúlni az udvarra,
Ne szólj hozzám, nem hajlok a szavadra!
Egyszer-másszor gyenge voltam irántad,
Gyengeséged csalfasággal kijátszad!

FELEDI *az éneket hallva.* Mi a manó! talán csak nem a vendégek jönnek már?... *Kinéz.* Jaj - Finum Rózsi!... gondolhattam volna, csakhogy persze, a fejem sincs helyén... Tyűh? forgós adta! most jutott valami eszembe!... Ez lesz a legjobb posta!

Rózi énekelve a kerítésen kívül megjelenik, vállán gereblye, karján kosár.

Kakukkmadár azt tanítja fiának;
Nézzen fészket ott, ahol tud - magának!
Te is keress szebbet, jobbat nálamnál;
Akkor tudd meg, mi volt, akit elhagytál!

HARMADIK JELENET

Feledi, Rózi.

FELEDI *a kiskapuhoz megy. Megszólítom, már csak megteszem a béke kedvéért. De jó kedved van, Rózi!...*

RÓZSI. Mert olyan a természetem - bíró uram!

FELEDI. Áldott természet!

RÓZSI. Mégis átkos vagyok!

FELEDI. Állj meg hát egy szóra...

RÓZSI. Akár kettőre is - bíró uram! *Megáll, visszafordul, leteszi a gereblye fogas részét a földre. Tessék?...*

FELEDI *ujjával közelebb inti. Gyere csak!*

RÓZSI *hozá megy, úgy, hogy a kiskapu közt áll. No?...*

FELEDI. Göndör Sándorral hogy vagy?...

RÓZSI. Sehogy!

FELEDI. Hát nem hozzád csapott?

RÓZSI. Esze ágába sincs!...

FELEDI. Rózi! ne hazudj!

RÓZSI. Ej! Feledi uram, hiszen most is majd megbolondul Bátki Tercsi után...

FELEDI. Az ám; a vagyona után!

RÓZSI. Hát biz az is fájhat neki egy kicsit, mert oda bizony hamar beülhettek volna, ha...

FELEDI. Ha Tercsi is olyan bolond lett volna!...

RÓZSI. No, erre nem szólok semmit! Ne szólj szám, nem fáj fejem - igaz-e?

FELEDI. Te Rózi! te nekem ellenségem vagy?

RÓZSI *mosolyogva. Ha tudnám, hogy fél tőlem bíró uram - csakugyan szeretném megijeszteni...*

FELEDI. Miért, te?

RÓZSI. Hát csak azért, amiért arra se méltatott, hogy meghívjon a ma esti kézfogóra...

FELEDI. Furcsa! kell is ide hívni? beállítasz te is - ha akarsz - csak úgy, mint a többi!

RÓZSI. Már olyat nem teszek!

FELEDI. Miért?

RÓZSI. Mert még azt találnák mondani, hogy „hívatlan vendégnek ajtó mögött a helye!”... márpedig olyan vendég nem szeretnék lenni!...

FELEDI. Ugyan-ugyan, mit beszélsz?! Hiszen te! készakarva nem hívtalak meg...

RÓZSI. Tudom!

FELEDI. Hát, hogy rövid legyek - nagyon szeretném, ha azt a Göndör gyereket valami úton-módon észre térítenéd...

RÓZSI. Észre?

FELEDI. No igen; hiszen azt mondtad, hogy most is bolond!

RÓZSI. Igaz is! - De hát mit csináljak én vele?

FELEDI. Mit? hát nem értsz hozzá?

RÓZSI. Mihez?

FELEDI. *bosszúsan.* Jaj, de szőrszálhasogató vagy, húgom!... Mihez?! mint-ha nem tudnád, hogy mit akarok.

RÓZSI. Nem én!

FELEDI. Jaj, te Rózsi - de ki vagy tanulva! Hát nem megmondtam már, hogy Göndört hozd észére!... Hiszen te okos asszony vagy, tudod a módját... és aztán még magam is azon lennék, hogy no!... mert a békességet nagyon szeretem...

RÓZSI. Most már értem! Azt akarja bíró uram, hogy kössem a nyakába magamat? Jó is volna - ha lehetne!

FELEDI. Úgy-e?

RÓZSI. Úgy ám! hanem bajosan lesz belőle valami, mert... *Hirtelen mást gondol - magában.* Ejnye, de furcsa lenne, ha ez mégis megtörténnék.

FELEDI. No, hát hogy leszünk?...

RÓZSI. Jól! megteszem a bíró uram kedvéért azt, amit mások rosszlelkűleg rám fognak; hogy a legények után járok.

FELEDI. Dicsérlek érte!

RÓZSI. Este el is jövök a kézfogóra - ha addig élek is!...

FELEDI. Szívesen látlak. Hanem te, Rózsi, Göndört a lelkedre kötöm, nehogy valami bajt hozzon ránk!

RÓZSI. Felelek érte!... Hej, Feledi uram! nem ismerik kigyelmetek az én természetemet, nem tudják hogy mi lakik itt!... *Szívére mutat.* No, de isten áldja meg, bíró uram, ha kigyelmed tesz értem valamit, én is teszek kigyelmedért! mert egyik kéz mossa a másikat, s estére elválík, ki a tisztább kezű!... *Elsiet.*

FELEDI

bámulva néz utána. Ki a tisztább kezű?... Bolondgombát evett ez? Én és Finum Rózsi mossunk tiszta kezét?... No, ez még nagyobb szeget ütött a fejembe, mint a Göndör gyerek veszekedő kedve! Megyek is már hazulról, mert még megérem, hogy a kézfogó előtt beüt a mennydörgős mennykő, s elsepri minden örömet! El az utcai kiskapun pincekosárral.

NEGYEDIK JELENET

Tercsi, a kis kertkapun beszalad, és durcásan leül az eperfa alatt levő padra - háttal a kertkapunak, hova titkon vissza-visszanéz. Kötényében alma van. Lajos a kapunál megjelenik, belül marad, s nevetve almát dob Tercsi felé olyformán, hogy az kötényébe esik.

LAJOS. Kapd meg! Almát dob.

Tercsi hátra se nézve visszadobja.

LAJOS. Vigyázz, mert egy egész marokkal dobok! Kezében több alma van.

TERCSI *felugrik, feléje fordul. Marokkal? Én meg egy egész köténnyel... nesze! nesze! nesze! Dobálja Lajosra.*

LAJOS *visszavonul, s komikusan jajgat. Jaj, jaj! No, Tercsi ne bolondozz!*

TERCSI. Így ni! *Visszaül előbbeni helyzet szerint.*

LAJOS *megjelenik. No még ilyen kartácstűzben sohasem voltam! Tercsire néz. Hm! Mégis haragszik?! Hozzá megy, megérinti vállát. Tercsi!*

Tercsi némán vállat von.

LAJOS. Úgy! jól van! Ha te úgy, én is úgy! *Leül háttal Tercsinek; s helyet szorít magának. Így ni!*

Szünet, mialatt többször egymásra néznek: végre egymást teljesen rajtakapva, Lajos hangosan elneveti magát, s megöleli és megcsókolja Tercsit.

TERCSI. Miért nézett rám?

LAJOS. Én?...

TERCSI. Maga, maga!

LAJOS. Én, lelkem, a tejesköcsögökre néztem...

TERCSI. És mégis ajkamról lopta el a tejfelt!

LAJOS. Visszaadom, édes, csak ne haragudj érte.

Csókolni akarja, de Tercsi kezével elhárítja.

TERCSI. Nem kell; mert maga még most is kételkedik bennem.

LAJOS. Most már nem.

TERCSI. Pedig, hiszen, ha nem szeretném, hát rá se mernék nézni...

LAJOS. Göndör Sándort se szeretted...?

TERCSI *hirtelen. Megint róla beszél?*

LAJOS. Csak úgy jutott eszembe megint az a bolond fiú!

TERCSI. Az már igaz, hogy nagy bolond! Engem vádol, engem átkoz, mert megtagadtam tőle kezemet! Mintha én tehetnék arról, hogy kigyelmedet jobban és igazán szeretem.

LAJOS. No, de valld meg, hogy... ezelőtt... őt is csak szeretted?

TERCSI. Soha! higgye el, hogy szívemből sohase szerettem. Az igaz, hogy míg kegyelmed oda volt a katonaságnál vagy öt esztendeig - ugye addig volt oda?

LAJOS. Öt esztendő s huszonegy napig.

TERCSI. No hát addig őt tartották itt a legszebb legénynek; az igaz, hogy nem is volt csúnya.

LAJOS. *gúnyval.* Nem ám!

TERCSI. *ránéz.* Nem bizony! Én pedig nem tagadom, hogy nekem jólesett, ha a legszebb legény engem vitt rendesen a táncba.

LAJOS. Ugye hogy mégis volt valami a dologban?

TERCSI. Ugyan mi lett volna? Én akkor még csak tizenhatodfél esztendő voltam, és azt se tudtam igazán, hogy mi az a szerelem. Eljártam a fonóba, a lakodalmakba... szóval mindenüvé, ahol táncolni lehetett; ő is ott volt mindenütt, és többnyire velem táncolt, azután hazahazakísért... Mikor pedig a kedves édesanyám meghalt, és én egyedül, árván maradtam, sokszor vigasztalt búbánatomban... Hanem amint a kigyelmed édesapja lett a gyámom, és én ide jöttem lakni, hát biz' ökelme megtiltotta a vele való barátkozást, mondván: nem válik az a te díszedre, mivel Göndör csak afféle szegény szolgálégény, te pedig nemes famíliából való gazdag leány vagy!

LAJOS. Igazsága volt az apámnak!

TERCSI. Nem tagadom, mert többen is mondták azt nekem; hanem azért én mégiscsak olyan jó voltam hozzá... nem akartam szegényt megszorítani...

LAJOS. Ebből tűnik ki, hogy mégiscsak szeretted!

TERCSI. Bizony isten megharagszom, ha még egyszer mondja! *Fel akar kelni.*

LAJOS. *nem engedi.* Nem, nem, nem szólok többet, csak itt ne hagyj, és meg ne haragudjál.

TERCSI. *durcásan.* Én nem is tudom, mit kíván még tőlem. Szeretem, jegyese leszek ma, aztán három hét múlva felesége... és mégis baja van? Ezt a dolgot is elmondtam már elégszer, és mégis örökkön-örökké csak ezt hánytorgatja! Talán bizony máris félt?

LAJOS. Féltelek, kincsem, mert szeretlek! Úgy szeretlek, hogy ki sem mondhatom! Mikor hazajöttem - amint megláttalak, megszerettelek; és azóta te vagy nekem mindenem! Az apám ugyan azt akarta, hogy öltözzem úrnak, ő nagyravágyó ember, s kaputos urat akarna belőlem erővel; hanem én nem leszek! megmaradok szántó-vető embernek - melletted, s kaput helyett rövid dolmányt hordok, s nem

cserélek a világon senkivel! Ugye, édes rózsám, te is szívesebben viseled ezt a bokorugrató szoknyát, mint azt az istentelen fodrozott krinolint?

- TERCSI. Ó!... hisz azt talán fel se tudnám venni!
- LAJOS. Felvenni csak felvehetnéd, de olyan volnál...
- TERCSI. Mint egy maskara!
- LAJOS. Alighanem! míg így... Állj fel csak, rózsám! *Megfogja a kezét, és pajzánkodva felemeli.* Hopp!
- TERCSI. No, nézzen meg jól, ha még nem látott eleget... Aztán ha hibát talál bennem; még vissza is léphet, mert még nincs a jeggyűrű az ujjamon!
- LAJOS. Visszalépni? Ki lenne akkor az én göndör hajú, rózsás arcú angyalom? Kire nézne akkor ez a két bogárszem?... s kit csókolna ez a csókra termett ajak?
- TERCSI. Ugyan ne dicsérjen már annyira! *Szemérmesen elfordul.*
- LAJOS. *megöleli.* Magamnak dicsérlek - hát ne vedd hízelgésnek! *Megcsókolja.*

ÖTÖDIK JELENET

Gonosz, voltak.

- GONOSZ. *a csók alatt az utcáról belép sietve.* Kedves egészségedre, öcsém!
- TERCSI. *hirtelen kibontakozik.* Jaj!
- LAJOS. Köszönöm, Pista bácsi!
- GONOSZ. Halljátok-e? Menjetek be szaporán a házba, és ott folytassátok a szerelmeskedést.
- LAJOS és TERCSI. *egyszerre.* Miért?
- GONOSZ. Erre ténfereg az a korhely kölyök: az a falu rossza, és még bevetődik - ha itt lát titeket.
- LAJOS és TERCSI. *egyszerre.* Göndör Sándor?
- GONOSZ. Az, az! No csak ízibe; mert mindjárt itt lesz.
- LAJOS. Hadd jöjjön ha kedve tartja - bennem emberére talál! S ha még nem tanította meg senki a becsületre, majd megtanítom én!
- GONOSZ. Öcsém, ne köss ki vele; nem ismered, olyan az most, mint a tigris...
- LAJOS. Akkor hát én oroszlán leszek, és megbirkózom vele!
- TERCSI. No még csak az kellene?! Nem szégyenlené magát - vele dula-kodni? és éppen ma!!

GÖNDÖR *kívül a távolban énekel.*
A Csap utcán végig, végig, végig,
Minden kiskapuban virág nyílik,
Minden kiskapuban kettő-három!
Csak az enyim hervadt el a nyáron.

GONOSZ. Hallják? No, csak befelé, kerüljék ki a perpatvart, majd itt maradok én, és útbaigazítom; tudok én a nyelvén!

TERCSI. Úgy, úgy, ne eressze be, ha talán be akarna jönni...

LAJOS. De csak hadd jöjjön!

GÖNDÖR *kívül a távolban énekel.*
Most is ott van a csillag az égen,
Pedig te már hűtlen lettél régen!
Az a csillag az én bizonyságom,
Hogy érted van boldogtalanságom!

TERCSI. Mindjárt itt lesz! *Lajost karon kapja.* Jöjjön! nem hagyom idekint!

LAJOS. Nem megyek!

TERCSI *erővel húzza.* Be kell jönnie!

GONOSZ *tolja befelé.* Be hát!

LAJOS *az ajtónál.* Ha baj lesz, csak kiáltson!

GONOSZ. Akkorát, hogy összedől ez a ház! *Egyedül.* Azt ugyan nem teszem, mert ezt a mai napot kár volna elrontani... Mikor annyi a kilátás!...

HATODIK JELENET

Gonosz, Göndör Sándor parasztleány, a kerítésen kívül megjelenik.

GÖNDÖR Édesanyám - panaszt tennék nálad,
Ha téged is halva nem tudnálak,
Ha te élnél, vigasztalnál engem,
S nem ölne meg a bánat egészen!

Dal után fokosával a Gonosz által betett kis utcai kaput erős lökéssel kitárja, s a kapuban állva - bekiált az udvarra.

Hej! Bátki Tercsi! Bátki Tercsi! mit csinálsz? A szeretőddel játszol?... Jusson eszedbe Göndör Sándor is, akit hűtlenül elhagytál...

GONOSZ. Mi bajod, Sándor?

GÖNDÖR. Hej! kiesett a világ feneke! se apám, se anyám, se szeretőm... senkim a világon; magam pedig a bolondját járom!!

GONOSZ. De van jó embered; például itt vagyok én.

GÖNDÖR. Kend is az ellenséghez pártolt.

GONOSZ. Én lennék ellenséged? Öcsém! ne káromold az eget. Hiszen az anyád se szerethetett jobban, mint én!...

GÖNDÖR. Miért van hát itt... ahol az én gyilkosaim laknak?

GONOSZ. Miért?... hát te miért vagy itt?

GÖNDÖR. Nekem itt még nagy számadásom van!

GONOSZ. No hát én majd segíték a számadásodat tisztába hozni.

GÖNDÖR. Nem tudja azt senki, csak én, vagy pedig az isten!

GONOSZ. No, no! ne olyan magasan!

GÖNDÖR. Még magasabban is lesz... ha egy lépést beljebb leszek!

GONOSZ. *magában. Az már nem jó dolog lenne! Hozzá megy a kapuig, úgy, hogy Göndör kint, ez pedig bent áll. Kedves öcsém!*

GÖNDÖR. No?

GONOSZ. Ugye nem tagadod, hogy én teljes életedben jó embered voltam?

GÖNDÖR. Nem tagadom!

GONOSZ. No hát adok én neked most is egy jó tanácsot...

GÖNDÖR. Mi az?

GONOSZ. Hát - látod öcsém, hogy most fényes nappal van - ugye?

GÖNDÖR. Látom!

GONOSZ. Én pedig azt is látom, hogy te félteherre ittrad magad - félteherre pedig nyomja a szívedet valami...

GÖNDÖR. Egész teher az, bátyám!... csoda, hogy meg nem szakad a szívem alatta!

GONOSZ. Nem szakad az olyan könnyen!

GÖNDÖR. Hejh!...

GONOSZ. Ne sóhajtozz hé, hanem hallgass az okos szóra...

GÖNDÖR. Beszéljen hát!

GONOSZ. Te Sándor, tudod-e, mi az orvossága a búbánatnak?

GÖNDÖR. Hiszen ha tudnám!

GONOSZ. A bor, kedves öcsém, magamról mondhatom.

GÖNDÖR. Nem használ az semmit!

GONOSZ. Jaj, dehogynem! Próbáld meg csak! idd le magad egész a sárga földig, aztán, mikor egészen elkészültél - úgy éjfél tájon - jöjj ide... *magában* ha bírsz!

GÖNDÖR. Minek jöjjenek én akkor?...

GONOSZ. Minek?... mulatni!

GÖNDÖR. *némi indulattal.* Pista bácsi! bolondnak tart kend engem? - vagy...

GONOSZ. Csitt te! ha nem érted!... Jaj, de nehéz fejed van öcsém! Hiszen te, a magadfajta kaptos bús legény nem a táncban mulat, se nem a nótázásban...

GÖNDÖR. Hát?...

GONOSZ. Virtuskodik!... Például: szétüti a bandát.
 GÖNDÖR. Hisz azt úgyis...
 GONOSZ. Megtennéd ugye?... De erre, látod, legalkalmasabb idő - az éjszaka.
 GÖNDÖR. Igaza van!
 GONOSZ. Hej! Mikor én egyszer suhanc legénykoromban...
 GÖNDÖR. Mit tett kegyelmed?
 GONOSZ. Hát csak rápuskáztam egy álnok leányra...
 GÖNDÖR. Aztán?
 GONOSZ. No, tudod, nem volt a puskáknak magja - hát...
 GÖNDÖR. Köszönöm, bátya! Megtanított valamire. Áldja meg az isten. *Elsiet.*
 GONOSZ *utána szól.* Szervusz, kedves öcsém!

HETEDIK JELENET

Gonosz egyedül.

GONOSZ. Vigyen el az ördög, és vissza se hozzon! Hogy bomlik a paraszt; kilátszik, hogy az apja se volt nemes, mint én meg a Feledi és Bátki família! Azt se tudja, hogy mit tegyen ilyenkor? No, de én adtam az eszibe egy bogarat, hadd motoszkáljon ott; egy darabig csak ellesz velem, mert az ilyen buta szerelembolondja lassan készül el a virtuscselekvésre! Minden esztendőben akadnak ilyenek, akiket meg kell vigasztalni; én már mester vagyok benne! Hja, hiába, a magamfajta embernek okosan kell bánni mindennel - a dolog már nem nehéz, bár mindig is az volt! Hanem mindennél legislegnehezebb a mai világban: megélni! Az az adó? Teremtő szent isten - megöli az embert! jövedelem? - nincs, sőt néha - gyakran még kenyér - sincs! hát biz olyankor azt tesz az ember, amit legjobbnak lát, s csak úgy élhet, ha innen is, onnan is csordul-cseppen valami. *Hirtelen eszébe jut valami.* Ejnye! vajon a kutya nem ette-e meg a sonkát? *A kutyaólhoz megy, s a nyílása előtt levő deszkát elveszi.* Elzártam ugyan előle - de azért ki tudja? *Belenyúl.* Itt van! *Kihúz egy nagy füstölt sonkát.* Ez innen a padlásról került - szalonnát hoztunk le... hát ez is lesimult. - Ha keresik?... hát... elvitte a kutya! *Visszadugja.* No, de lássunk a dolog után. - Még egy hordó bort kell csapra ütni. *Meglátja a csapos hordót.* Már készen van? Vajon ki vágott a mesterségembe? Ejnye, hogy kellene ezt is megdézsmálni? Itt még csak egy törött cserép sincs! *Meglátja az ágason a köcsögöket, odamegy, leveszi.* Tyűh! dehogy nincs!... Jertek csak, szedjük le a tejfelt! *A hordóhoz viszi, s csapol, iszik.* Nem sokat ér! csak tavalyi lőre. - No, de ezt a két kis köcsögöt mégis megtöltöm holnapra. - Csak addig ne háborgatnának, míg tele csapolom. - Hopp! Jól van már! Elzárja a csapot.

NYOLCADIK JELENET

Tercsi a ház ajtaján kidugja fejét. Gonosz.

TERCSI *félhangosan.* Pista bácsi!
GONOSZ *mindkét köcsög kezében van.* No, fogantatta!
TERCSI *hangosabban.* Pista bácsi!
GONOSZ *megfordul.* Mi kell?
TERCSI. Itt van-e még?
GONOSZ. Persze hogy itt! Nem látod, hogy egy kis borral akarom megkínálni?
TERCSI. Két köcsöggel egyszerre?
GONOSZ. Ej, koccintani akar, csak eredd be már, hogy meg ne lásson!

Jóska a házpadlásról, illetőleg a tetőzet nyílásán kidugja fejét.

GONOSZ. No nézd! majd felsültem! De nem csoda: asszony van a játékban, s azokkal mindig felsül az ember! Hová tegyem már ezt a tejet, no? *Az ólra néz.* Ahá! lesz még az éléskamrában annyi hely! *Kiveszi a sonkát, és egyenkint helyezi be.*
JÓSKA *fent.* Nini! az a vén Gonosz sonkát lopott és bort! Megállj, vén tolvaj, azért se vásik benne a fogad!
GONOSZ. Így ni! *Bereteszeli.* Kedves sonkám, igyál, ha megszomjazol; hanem a Sajó kutyát be ne ereszd aludni.

KILENCEDIK JELENET

Feledi, Kántor, voltak.

FELEDI *kezében pincekosár, benne borosüvegek, a kapuban.* Tessék, tessék, kedves komám! *Kínálja a belépéssel.*
KÁNTOR *ittas, és gyorsan beszél.* Tessék, tessék, tessék!
FELEDI. Csak előre!
KÁNTOR. Előre, lőre, lőre! *Belép.*
FELEDI *belép.* Talán már el is késtünk.
KÁNTOR. El, el, el!
FELEDI. No, de semmi!
KÁNTOR. Semmi, semmi, semmi!
FELEDI. Kóstolgattuk a javát; de jót is hozunk - igaz-e?
KÁNTOR. Igaz, igaz, igaz!
FELEDI *meglátja Gonoszt.* No - Gonosz, hogy vagy?

GONOSZ. Virágjában, mint a pipacs!

FELEDI. Talán már megdézsmáltad a hordót?

GONOSZ. Színit se láttam!

JÓSKA *kivesz egy üveggel. Kóstold hát ezt!*

GONOSZ *iszik. E már jobb, mint a - tej!*

KÁNTOR. Jobb, jobb, jobb!

FELEDI. Meghiszem azt! Hanem aztán, Gonosz - baj ne legyen a portán; mert ilyenkor sok a leskelődő, és könnyen ellesnek valamit!

GONOSZ. Ahol én vagyok, ott nincs hiba semmiben! mert a becsületes ember - ha szegény is - jobban őrzi a másét, mint a magáét!

JÓSKA *fent. Jaj, vén hamis lelkű, mindjárt rád vallok!*

GONOSZ. Úgy van-e, kántor uram?

KÁNTOR. Úgy, úgy, úgy!

JÓSKA. Nem úgy van az, mert... *Lekiált.*

MIND *odanéznek. Ki az?*

FELEDI. Mit csinálsz te ott?

JÓSKA. Hallgatóztam.

FELEDI. Hogy jutottál oda?

JÓSKA. A kamra padlásán keresztül; - hanem édes kedves gazduram, bocsásson már ki ebből az áristomból... *Az utcára tekint. Ahol ni! jönnek a vendégek is...*

FELEDI. Jönnek?... *Kántorhoz. No kedves komám, hát aztán kitegyen magáért! A pincekosarat beviszi a házba.*

KÁNTOR. Ki, ki, ki!

JÓSKA. Gazduram! édes gazduram, nyissa ki!

GONOSZ. Várj sorodra, hé!

JÓSKA. Kend meg jobb, ha be se' vár engem!

TIZEDIK JELENET

Csapóné, Sulyokné, Tarisznyásné, egy öreg paraszt, nők, férfiak, Feledi, Jóska, Kántor, Gonosz.

A kántor ezen jelenet alatt ledűl az eperfa alá, és elalszik, úgy, hogy a pad eltakarja fejét.

KAR Erre jertek, itt az út!
Nyisd ki babám a kaput,
Nyisd ki kislány előttünk,
Ugyis teérted jöttünk!

Ez a kislány eladó!
Majd megveszi a zsidó;
A zsidónak nem adjuk,
Hisz kézfogóját tartjuk.

EGY ÖREG. Éljen az örömapa!
MIND. Éljen!
FELEDI. Köszönöm, kedves barátim! Én elmondhatom, hogy valóban örömapa vagyok, mert akiket szeretek, és akik engem szeretnek: az én gyermekeim, velem együtt boldogok!

EGY ÖREG. Tartsa meg az isten sokáig ezt a boldogságot, szívünkben kívánjuk!
MIND. Éljen!

TIZENEGYEDIK JELENET

Finum Rózsi, voltak.

RÓZSI. Jó, estét, jó szerencsét és jó mulatságot mindközönségesen!
FELEDI. Köszönjük.
RÓZSI. Talán már el is késtem? pedig ugyancsak igyekeztem ám.
CSAPÓNÉ. *Feledihez.* Komám uram! Hát ezt is meghívta?
FELEDI. Meg, mert...
CSAPÓNÉ. Meg? hm! hm!
FELEDI. Egy kis ügyem van vele.
CSAPÓNÉ. Ügye?... *Gyanúsítva.* Furcsa!
FELEDI. Majd elmondom annakidején. - *A néphez.* Hanem, kedves vendégeim, azt tartom, hogy jobb lesz bemenni a szobába, mivel ott bent vannak a gyerekek is.

TÖBBEN. Igaz a! menjünk, menjünk!
FELEDI. *Rózsihoz titkon.* Beszéltél-e Göndörrel?
RÓZSI. Mulathatunk miatta akár reggelig!
CSAPÓNÉ. *Sulyokné- és Tarisznyásnéval összeség.* Asszonyok, tudjátok-e mi az újság?

SULYOKNÉ és TARISZNYÁSNÉ *egyszerre.* Mi?
CSAPÓNÉ. Az öreg Feledi Finum Rózsival trafikál.
SULYOKNÉ és TARISZNYÁSNÉ *egyszerre.* Lehetetlen!

CSAPÓNÉ. Már hogy volna lehetetlen, mikor maga mondta!

SULYOKNÉ és
TARISZNYÁSNÉ *egyszerre.* Ugyan - ne mondja!

CSAPÓNÉ. No nézzetek oda - hát nem együtt sugdosnak-e most is, mi?

SULYOKNÉ. Az ám! mégpedig ugyancsak összebújtak!

TARISZNYÁSNÉ. S minket még csak meg se lát Feledi koma!

CSAPÓNÉ. De nem ám! mert, hejh! asszonyok, asszonyok! amit én mindig mondtam, hogy ez a Finum Rózsi!...

SULYOKNÉ. Hát én nem azt hajtom-e mindig?

TARISZNYÁSNÉ. Jaj! hát én nem megjósoltam-e, hogy előbb-utóbb közénk fúrja magát? Tudja a módját! ki van tanulva az eszemadta - úgy, hogy no!

FELEDI *a három asszonyhoz:* Asszonyok! Csapóné, Sulyokné! Tarisznyásné komámasszony! induljunk már befelé!

CSAPÓNÉ *titkon az asszonyokhoz.* Egy lépést se addig, míg Finum itt van!

RÓZSI *az asszonyokra néz - magában.* Összebújt már a három ördög motollája! Jaj! alig várom, hogy belém kössön valamelyik, akkor aztán majd én!... No, de lássuk előbb, hogy mit öröl a malom?

FELEDI. Ne kéressétek hát magatokat - nézze meg az ember!

CSAPÓNÉ. Már édes komám uram - ne vegye rossz néven - de én magyar asszony vagyok, és tetőtől talpig becsületes! Nekem is van eladó lányom, a fiam is derék legény, s azonfelül atyafiak vagyunk - igaz-e?

FELEDI. Tökéletesen!

CSAPÓNÉ. Eszerint hát bátran szólhatok?

FELEDI. Mindent, ami szívének, szájának tetszik!

CSAPÓNÉ. No hát, nekem itt valami nem tetszik.

FELEDI. Vajon mi?

CSAPÓNÉ *Rózsira mutat.* Ez ni!

RÓZSI *magában.* Tudtam! tudtam! hogy szálla leszek a szemökben itt is!... No de... *Merően néz Csapónéra.*

CSAPÓNÉ *tekintete találkozik Rózsiéval.* Nem is tétovázom, nem is kerülgetem, mint macska a forró kását, hanem kitalalom egyszerre, mert jussom is van hozzá, hogy ezzel a - *Rózsira mutat.*

RÓZSI *dühösen felpattan.* Ki ne mondja azt a szót, mert úgy segéljen, a torkán akasztom!

CSAPÓNÉ. Kinek? te utolsó, te! kinek?

RÓZSI. Kendnek! és akárkinek, aki valami titulussal kisebbít!

SULYOKNÉ és
TARISZNYÁSNÉ *kihívólag csipőre tett kézzel.* Gyere hát no! mert mi is azt mondjuk!

CSAPÓNÉ *éppen úgy.* Akassz tengelyt, ha mersz, s lássuk, hogy kinek törik a rúdja?

RÓZSI. Törik, szakad, vagy nem - akasszuk hát össze!

Csípőre tett kézzel a három asszony elé áll, s szembenéznek.

FELEDI *közéjük lép.* Az istenért! mit akarnak?

CSAPÓNÉ. Ez nem miközénk való!

FELEDI *Csapónéhoz.* De...

RÓZSI *mellét verve.* Ez a becsületes asszony mindenüvé való!...

FELEDI *Rózsához.* De...

HÁROM ASSZONY *egyszerre.* Becsületes? hihhi! hihhi!

RÓZSI. Hiába nevettek! hiába vigyorogtok csúfondárosan reám; összeakasztottunk, majd a végít lássuk!

FELEDI. De forgósadta, itt ugyan se eleje, se vége ne legyen, hanem békén maradjatok!

RÓZSI. Hát ki kezdte? *Gúnyosan.* Szóltam-e én csak egy szót is ezekhez a becsületes, jólelkű asszonyokhoz? Ugye nem? De bezzeg szóltak ám ők eleget! Nem is tudnak egyebet, mint úton-útfélen engem rágalmazni, s miért?

TIZENKETTEDIK JELENET

Boriska a szobából sietve jön, s több férfi és nő.

BORISKA. Édesapám! Csapó néni! jöjjenek már be, nem tudják mire vélni ezt az elmaradást!

FELEDI. Megyünk, lelkem, megyünk! No, hallottátok? Jertek szaporán, és ne bolondozzatok ezen a szép napon, és éppen itt, nálam. *Indul.*

RÓZSI. De nem addig van az! *Megfogja a Feledi kezét, és visszatartja.* Feledi uram! kigyelmed engem meghívott ide - igaz-e?

FELEDI. Igaz!

RÓZSI. Ez a három becsületes pletykafészek pedig el akar innen marni! Nem elég, hogy két esztendő óta szólnak, szapulnak, s évődnek a becsületemen, hogy az egész helységben nincs egyetlenegy jó-akaróm, hogy nagy kevélységökben kerülnek, hogy még a templomba sem ül mellém senki; hanem talán még azt is akarnák, hogy emberek közé se legyen szabad jönnöm?!...

CSAPÓNÉ. Ha szemed volna, nem is jönnél.

RÓZSI. De van szemem, és jövök is! Miért ne jönnék! *A vendégek ezen jelenet alatt a házból kiszállingóznak, s figyelnek a beszédre.* Hát mit tettem én olyat, amiért bujdosnom kellene? Öltem? raboltam? gyújtogattam, vagy loptam valamit? *A néphez.* Bizonyítson hát rám

valaki valamit, ha olyan rossz vagyok?! *Szünet.* Hallgatnak ugye egy szálig, mert most szemtől szemben vagyunk, s olyan helyen, ahol becsület lakozik, mivel mind a gazda, mind hajléka mindnyájunk által tiszteltetik.

- EGY ÖREG. Biz' elég csúnyaság tőled zenebonát kezdeni egy ilyen tisztességes háznál s ilyen alkalommal!
- NÉP. A bizony csúnyaság!
- EGY ÖREG. Nem is tudom, hogy mit keresel itt?
- CSAPÓNÉ. A becsületét keresi, lelkem, a becsületét!
- EGY ÖREG. Úgy? Jaj, biz az nagy baj, ha keresni kell; mert azt nehéz megtalálni, ha elveszett.
- NÉP *nevet.*
- RÓZSI *keserű gúnnyal.* Igaz, tudom!... De azt is tudom, hogy amíg kigyelmednek ilyen tisztos ősz haja lett - nemcsak egyszer botlott; s nemcsak egyszer kesergett afelett!
- EGY ÖREG. Igaz a! De azért a becsület nem vészett el soha!
- GONOSZ *Jóskával a kutyaól előtt némajátékkal jelzik a kölcsönös kibékülést, s ezen végszóra figyelmes lesz Gonosz.* Hejh! pedig annál nincs szebb a világon!
- RÓZSI. Hogy én botlottam egyszer, nem tagadom! tehetek-e róla, hogy megcsaltak, hűtlenül elhagytak?
- GONOSZ. Mért nem család vissza - az átkozottat?
- RÓZSI. No, elég már a tréfa! Álljunk oda, ahol a part szakad... Feledi uram! akassza ki ezt az összeakadt tengelyt: mondja ki, hogy ki hajtson ki arra? *A kapura mutat.*
- FELEDI *bosszúsan.* Bánom is én, akármit csináltok? Asszonyok vagytok, egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz! Jertek, kedves vendégeim, hagyjuk itt őket; s ha tetszik nekik, majd bejönnek ők is! *Félre.* Mégis bolondot tettem, hogy azt a Finum Rózsit ide hagytam jönni. *Megy a házba a vendégekkel.*
- CSAPÓ *Csapónéhoz.* Jutka, betakarodj; mert ha haza talállak vinni - szomorú lesz a hajnali csillag!
- CSAPÓNÉ. Nem kenddel van bajom.
- CSAPÓ. Csak azt mondom, hogy békót tégy a nyelvedre, Jutka, mert tisztességben vagyunk. *Megfogja a karját, és a ház felé lódítja.* No, előre! *Rózsához.* Te pedig húzd ki a tengelyed - ha iszapba ragadt, s keress illőbb tanyát, mert itt bizony nem vagy kedves vendég! *El mind a házba.*

TIZENHARMADIK JELENET

Rózsi maga.

RÓZSI

utánok néz. Itt se vagyok, sehol se vagyok... Ó, hát csakugyan a legutolsó vagyok?!

Dal

Vadgalamb sírása... szellő sóhajtása,
Az én bánatomnak nincsen sehol mása?
Éjszaka nem alszom... nappal álmodozom,
Nehéz teher gyanánt szívemen hordozom.

Ha galamb lehetnék, vad erdőben sírnék,
Ha szellő lehetnék, messze elrepülnék!
De egyik sem vagyok; szegény árva vagyok.
Hejh tán nemsokára búmban elapadok!

Ni, hogy elandalodtam! s ez a pruszlik úgy szorít, hogy szinte sírhatnám! de nem tudok, mert nem engedi a természetem!

Dal

Sír, aki sírni tud:
Könnyei peregnek!
Én már csak úgy mondom
Nevét az Istennek!
Ha áldani akar,
Áldjon meg még egyszer!
Ha megvert - verjen még,
Hogy ne legyen kétszer!
Ha pedig rám tekint...
Ne csak nézzen engem!
Tegyen akárhová,
Csak ne bántsa lelkem !

Hejh, hiszen csak az a jó isten adjon egyszer szerencsét nekem is... majd szembenézünk még, Csapóné asszonyom! De még Feledi uramnak sem felejttem el, hogy így cserben hagyott! Göndörtől féltetek?... féljete is, mert most csak azért is vele szövetezem! Rosszak vagyunk mind a ketten előttetek? kicsaptátok őt is, mint engem a becsületesek sorából? Jól van hát no! majd meglátjátok, hogy ez a két rossz mit csinál! Most felkeresem Göndört, tanácskozom vele, ha lehet, megveszem a szívét, s ha esze van, felém hajlik, és nem fut bolondjában olyan szekér után, amely föl nem veszi soha! *A ház felé fenyegetve.* Jó mulatást, kevély família! Jaj! ha én most itt egyszeribe vízözön lehetnék, vagy tűzokádó sárkány - de elborítanám ezt az egész viskót!! *Fenyegetve elsiet.*

TIZENNEGYEDIK JELENET

Feledi, Gonosz, Jóska.

FELEDI. Koma! kedves komám! Nem láttátok valahol?
GONOSZ. Ott feküdt az eperfa alatt.
JÓSKA *az eperfa mellé siet.* Itt van még most is!
FELEDI *odamegy szintén.* Ejnye, ejnye no! elszenderedett! *Költi a kántort.*
Kedves komám, ébredjen! hisz még csak kezdetén vagyunk!
KÁNTOR *álmosan.* Igyunk... igyunk... igyunk!
FELEDI *Gonosszal felemeli a kántort.* Ördögöt iszunk!
KÁNTOR. Azt... azt... azt...
GONOSZ. Azt hát! meg egy kis istennyilát!
KÁNTOR. Lilát... lilát... lilát!
FELEDI *magában.* Jaj, vajon mi van még hátra a mai napon?.... *Fenn.*
Kedves komám, hiszen maga a kérő...
KÁNTOR. Ő... ő... ő! *Gonoszra mutat.*
FELEDI. Dehogy ő! *Rázza.* Térjen magához! hiszen tudja a rigmust?
KÁNTOR. Must, must, must!
FELEDI. Ezzel nem boldogulunk! Jóska! vezesd haza a kántor urat, és
fektesd le!
KÁNTOR. Le... le... le!

Jóska elvezeti a kiskapun.

GONOSZ. Feledi uram; ne küldje haza, hiszen kiadónak éppen beválik!
FELEDI *bosszúsan.* Eredj, vén oktondi! azt se tudom, hogy hol áll a fejem!...
Jaj! szeretnék a föld alá süllyedni! Különben magam vagyok az oka,
én erőltettem... azazhogy mégis ő a hibás, mert ne igyék annyit, ha
nem bírja a természete! *El a házba.*

TIZENÖTÖDIK JELENET

Gonosz, mindjárt Boriska.

GONOSZ. Míg az evés ideje bekövetkezik - ezt a kis elemózsiát hazakerítem...
Az a vakondokszemű kölyök észrevette, - de kialkudtam vele, hogy
osztozunk - hja, ilyen esetben muszáj. *A kutyaól mellé térdepel.*
BORISKA *egy tálat és egy nagy szakasztóban nyers krumplit hoz.* Nem férünk
a konyhában; jobb lesz idekint. *Leteszi az eperfa alá a szakasztót,*
leül, s a tálat ölébe helyezi, s krumplit tisztít. *Meglátja Gonoszt.*
Pista bácsi!

GONOSZ *magában.* Jaj, valaki! *Odanéz.* Ki az?

BORISKA *nevet.* Mit csinál ott?

GONOSZ. Imádkozom!

BORISKA. Miért?

GONOSZ. A házasulandók lelki üdvösségeért!

BORISKA. No még ezt sohasem hallottam!

GONOSZ. Majd ha asszony leszel, ráfanyalodol te is.

BORISKA. Hát elvégezte-e már?

GONOSZ. EI!

BORISKA. No akkor jöjjön segíteni.

GONOSZ. Krumplit enni?

BORISKA. Dehogy; csak válogatni a nagyját a szakasztóból - én pedig hámozom.

GONOSZ. *Az már más! Mellé ül, úgy, hogy a szakasztó közbeesik.*

BORISKA *krumplit tisztítva magában.* Ugyan istenem, az a szegény Sándor merre lehet most? Arra nem is gondol senki!...

GONOSZ *a szakasztóban válogatva.* Bizony rossz termés volt az idén...

BORISKA *magában.* Pedig én tudom, hogy nem olyan rossz; amilyenek tartják...

GONOSZ *fenn.* Minden gyümölcs férges...

BORISKA *magában.* Olyan szelíd volt!

GONOSZ *kivesz egy szép nagy krumplit.* Még ez is; pedig épnek látszik.

BORISKA. De hiába... a világ nyelve - a legjobból is rosszat csinál...

GONOSZ. Mégse a féreg rágta ezt, hanem valami rossz kapás akarata ellen vágott bele. *Nézegeti.*

BORISKA. A rosszból pedig milyen nehéz lehet újra jót csinálni?!

GONOSZ *átadja a krumplit.* Hámozd meg csak, húgom, vágd ki belőle azt a sebes részt, egészséges az belül! még jóízűt is ehetel belőle!

BORISKA *elveszi, fent.* Meghiszem azt! hiszen ilyen talán nincs is több?

GONOSZ. Biz a sok hitvány közt ez még kitűnő.

BORISKA *magában.* Ha szólni mernék róla?... mert nekem az is jólesik, ha róla beszélhetek! De hát miért is ne? ki gondolna arra, amit csak én tudok?!... *Fenn.* Kedves Pista bácsi!

GONOSZ. Mi kell, édes kincsem?

BORISKA. Láta-e ma Göndör Sándort?

GONOSZ. Láttam, gyöngyvirágom!

BORISKA. Hol?

GONOSZ. Nemrég ment erre nagy dalolva!

BORISKA. Vajon hová mehetett?

GONOSZ. A korcsmába.

BORISKA. Minek?

GONOSZ. Tivornyázni.

BORISKA. Szegény!

GONOSZ. Sohse szegény az, van annak most pénze.

BORISKA. Hát csakugyan eladta a házát?

GONOSZ. Még a szőlőjét is.

BORISKA. Ki vette meg?

GONOSZ. A „Makk hetes” zsidó.

BORISKA. Vajon mennyiért?

GONOSZ. Ötszáz sajniért.

BORISKA. És csakugyan elmegy innen lakni?

GONOSZ. Megy a pokolba!

BORISKA. Hát akkor mi lesz belőle?

GONOSZ. Naplopó, csavargó, falu rossza!

BORISKA. *benső részvétellel.* Talán csak nem?

GONOSZ. Éppen így kezdte Tillancs Pesta is, meg Hajdinom Béni is, akit most esztendeje temettek el Vácon...

BORISKA. Istenem, pedig ugye kár volna érte?

GONOSZ. Kár - ha kár!

BORISKA. Szegény Sándor! Pedig látja, Pista bácsi - mikor nálunk lakott, olyan jó fiú volt!

GONOSZ. Hiszen ha Bátki Tercsit neki adták volna...

BORISKA. Ugye akkor még most is jó volna?

GONOSZ. Meghiszem!

BORISKA. De hát mért nem választ más leányt?

GONOSZ. Úgy van! Miért nem veszi el Finum Rózsit!

BORISKA. Hogyisne! hiszen az nem hozzá való!

GONOSZ. Márpedig én azt szántam neki!

BORISKA. *a krumplit gyorsan aprítja és nagyon apróra.* Az pedig kár volt, Pista bácsi, mert egyszer az apám is azt mondta, hogy ha Sándor írni meg olvasni tudna, hát akkor másképp gondolkoznék...

GONOSZ. Húgom, nagyon apró lesz az a krumpli!

BORISKA *észre térve.* Az ám! ejnye, mért nem szólt hamarább? *Magában.* Jaj, most majdnem elárultam magamat!

GONOSZ. Látod, húgom, én gyermekkoromban úgy tudtam írni, mint a víz...

BORISKA. Igazán?

GONOSZ. De még tán jobban! hanem vénségemre úgy elfelejtettem, hogy ha most a nevemet valami írás alá kell lenyomorítani, hát akkora betűket pingálok, mint egy-egy keresztes pók, s többnyire magam is megbámulom.

BORISKA. Látja - milyen jó azt tudni!

GONOSZ. Jó, jó, akinek szüksége van rá! De biz engem iskoláskoromban is kötéllel húztak a mester elé. Nem születtem tudósnak.

A színpad elsötétül.

TIZENHATODIK JELENET

Sulyokné a házból, voltak.

SULYOKNÉ *sietve.* Készen van-e már a krumpli! Jaj, de sokáig babralsz velem, lelkem!

BORISKA. Már viheti, nénikém!

SULYOKNÉ. Add ide, szentem, mert elkéstünk!

GONOSZ. El ám, mert előbb Finum Rózsit kellett megkopasztani a becsülettől.

SULYOKNÉ. Ó, vén bagoly, hogy eszibe tartja!

GONOSZ *éppen úgy.* Ó, kis fülemülém, de gyönyörűen csattogsz! *Felveszi a szakasztót.*

SULYOKNÉ: Csattantanék is én mindjárt, csak ez a tál a kezemben ne volna, s ne sietnék nagyon. *Indul.*

GONOSZ. Nem kell a csókod, Jucikám, mert...

SULYOKNÉ *visszafordul, s a tálat felé tolja.* De jó kedve van!

GONOSZ *amint megfordul, már szemben állnak, s a szakasztóval visszatartja a felé nyújtott tálat.* Hogyne volna, mikor téged látlak! *A szakasztóval tolja befelé Sulyoknét. Be utána.*

TIZENHETEDIK JELENET

Boriska egyedül.

BORISKA. Jókedve van mindenkinek, csak egyedül én vagyok szomorú, meg ő... ó, bizonyosan ő is nagyon szomorú lehet!... Én nem tudom - ettől a mai naptól félek... Sohase voltam még így... akármit csinálok, akármihez kezdek, mindig Sándor jut eszembe... aztán gondolkodom... s egyszerre ide nyilallik valami... *Szívére teszi kezét.*

Szünet. Én nem is tudom, hogy miért néztem meg azt a Sándort annyira? Sokszor mondogatom magamban: bolond vagy te, Boris! Nem szánt egymásnak az isten, hát miért epezted magadat?... és mégis, mégis mindig előttem áll... Ó, istenem, de nehéz a sorsom!... Így hervadok el lassankint majd egyedül, s oda járok sírni, ahol nem lát senki, csak az a jó isten! Pedig, ha egyszer utamba jönne, és szóba állna velem... s megkérdezné, hogy miért vagyok oly szomorú? jaj, de el tudnám mondani! *Leül az eperfa alá.*

TIZENNYOLCADIK JELENET

Sándor, Boriska. A színpad egészen sötét.

SÁNDOR

Dal

Megállok az udvarodon,
Bezörgetek ablakodon.
Ha kérdezed: ki zörget ott?
Nézz ki - s látsz egy bús galambot!

Visszahoztam a keszkenőt,
Van már neked más szeretőd!...
A gyűrűd is visszaadom,
Magamnál csak búmat hagyom!

Jaj, pedig de fáj a szívem,
Te utánad, te hűtelen!
Ha nem fájna - itt se volnék,
Hozzád még csak nem is szólnék!

BORISKA

magában. Itt van; Istenem, vajon miért jött?... Jaj, ha most szólni mernék hozzá?!...

SÁNDOR

magában. Megmondom neki még egyszer... hogy az isten áldja meg!... vagy... nem mondok semmit, csak a szeme közé nézek... azokba a szép szemekbe, amelyeknek nincsen párjuk széles e világon!!... S azután?... azután isten tudja, mi következik...

BORISKA.

Vajon mit csináljak most?... *Feláll.* Ó, de gyáva teremtese vagyok az istennek!... Bezzeg Finum Rózsának más a természete...

SÁNDOR

észreveszi. Ki az?

BORISKA

félénken. Én vagyok - Sándor bácsi.

SÁNDOR.

Feledi Boris?

BORISKA.

Az isten hozta nálunk!

SÁNDOR.

Hát szívesen láttok?

BORISKA.

Én mindig szívesen látom kigyelmedet, mert nekem sohase vétett.

SÁNDOR.

Hát kinek vétettem? azt szeretném tudni?

BORISKA.

Senkinek - de mégis azt beszélnek a faluban...

SÁNDOR. Hogy rossz vagyok - ugye? Hejh pedig, Feledi Lajos - rosszabb vagy te, mint én, mert elszeretted tőlem, akit én szerettem...

BORISKA. Édes Sándor bácsi, a szerelmet nem lehet erőszakolni... Látja, mi haszna erőszakolni Tercsit, ha egyszer nem szereti kigyelmedet!

SÁNDOR. *sötéten.* De szeretett!

BORISKA. Ki tudja?

SÁNDOR. Tudom én! Hejh! Százszor is fogadta, ezerszer is mondta, mikor göndör fürtös fejét szívemre hajtotta...

BORISKA. Ha szerette volna, még most is szeretné - higgye el azt nekem.

SÁNDOR. Nem hiszek én semmit, csak azt, hogy elszólták tőlem az irigyek, a gonoszok, s csak azt szeretném tudni, hogy ki volt benne a főmester?

BORISKA. Kideríti az idő azt is - ha igaz.

SÁNDOR. Késő lesz!!

BORISKA. Ó, csak ne búsuljon annyira, édes Sándor bácsi!

SÁNDOR. Mi közöd hozzá, jó leány?

BORISKA. Csak az, hogy fáj - ha szenvedni látom, és aztán szánom kigyelmedet, hogy ilyen nehéz sorsra jutott!

SÁNDOR. Nem soká lesz nehéz - tudom azt az egyet!

BORISKA. *remegve.* Mit akar tenni?

SÁNDOR. Ne kérdezd! elég, ha azt mondom; nem viszem sokáig!

BORISKA. Ó, istenem!

SÁNDOR. Ne hallgass rám, Boris!... Gyenge szíved nem tudja még, mi az, ami alatt az enyim már szakadozni kezd!...

BORISKA. *magában.* Jaj, ha most ki merném mondani?...

SÁNDOR. Ne is vesztegess több szót vigasztalásomra... Hanem ha igazán jó vagy hozzám, úgy tedd meg azt az egyet, mire most kérlek.

BORISKA. Szívesen, amit csak kíván.

SÁNDOR. Küldd ki Bátki Tercsit.

BORISKA. *nyugtalansággal.* Tercsit?... minek?...

SÁNDOR. Hadd lássam még egyszer...

BORISKA. Ó, csak ezt ne kívánja tőlem!

SÁNDOR. Beszélni akarok vele - utoljára...

BORISKA. Utoljára?

SÁNDOR. Holnap már úgyse tehetem.

BORISKA. Teremtő szent atyám! Sándor bácsi! mi lelte?... mit beszél?... Minek ez a nagy búbánat?... hiszen...

SÁNDOR. Megteszed?

BORISKA. Jaj istenem! most?... mikor a kézfogóját tartja?!

SÁNDOR. Éppen azért.

BORISKA. Én félek - nagyon félek!

SÁNDOR. Miért?

BORISKA. Mert kigyelmed nagyon el van keseredve, és... isten tudja, mire vetemedhetik?!

SÁNDOR. Nem teszed? Jó! Úgy hát bemegyek én magam!

BORISKA. *hirtelen.* Ne; ne! Ó, csak azt ne tegye! Sokan vannak, bizonyosan veszedelem lenne.

SÁNDOR. *indul.* Ne félj!

BORISKA. *visszatartja.* Inkább kiküldöm én - ha ki merne jönni.

SÁNDOR. Mondd meg neki, hogy kijöhet bátran... nem lesz semmi baja!... hogy többet nem is látjuk egymást - csak most az egyszer jöjjön!... Nagyon érzékenyen. Mondd meg neki, hogy... - *sír* - hogy sírva várom... itt... a nagy eperfa alatt...

BORISKA. Megmondom... meg! *Szintén sírva.*

SÁNDOR. *folytatva.* Ahol annyiszor ültünk együtt boldogan... *Mintegy önkéntelenül az eperfa alatti padra borul.*

BORISKA. Csak azt ígérje meg, hogy nem tesz semmi rosszat vele.

SÁNDOR. Ígérem - csak eredj!

BORISKA. *magában.* Megmondom Tercsinek, hogy szépen bánjon vele, s vigasztalja - ha teheti. Az én szavamra nem ad semmit... Ó, pedig ha tudná, hogy egyetlen szaváért, egy vidám mosolyáért odaadnám életem!... *El a házba.*

TIZENKILENCEDIK JELENET

Sándor egyedül. A fa alatt.

SÁNDOR. Ha nem szeretett, miért hitegetett?... Ha pedig szeretett, hát mért csalt meg?... ezt kérdelem meg tőle... Három hónapja múlt, hogy nem szóltam hozzá, de már nem bírok a szívemmel... ki-kicsap belőle valami búbanatos panasz - de nincs, aki hallja, nincs, aki megértse... magam pedig bolond vagyok tőle! *A házban dalt kezdenek.*

KAR. Gerlemadár a párját siratja.
Az én szívem bánatát tagadja.
Mért tagadod? igaz az a bánat;
Hát vétek-e siratni babámat?!

SÁNDOR. Úgy, úgy! ezt fűjjátok nekem, ez illet meg engem... Tovább csak, tovább!...

KAR Sűrű felhő borítja az eget,
Őszi eső áztatja a földet...
Sírd ki te is könnyeid záporát,
Jó az Isten... lesz még gondja reád!

EGY ERŐS FÉRFIHANG *a szobában.* Ej, ez a nóta nagyon szomorú! Fújjunk vígabbat, nekünk valót!

SÁNDOR. Úgy, úgy! mulassatok! vigadjatok! talán vígságtokra megjön az én kedvem is bosszút állni rajtatok, kik ellenségeim vagytok.

KAR Szarka csörög a fedelen, nem gólya -
Pedig ott a fészek az övé volna!
Szarkamadár, ne kényeskedj oly nagyon,
Fényes tollad, de csúnya tollad vagy!

SÁNDOR *felugrik a padról.* Nekem fújjátok ezt? Jól van, csak csúfolódjatok!... megadom rá a visszhangot én is úgy, ahogy bánatos szívemből fakad.

KAR *a szobában*
Jó éjszakát, édes kincsem!
Többet még rám se tekintsen!
Én is, hogyha arra járok,
Többet még csak meg se állok!

SÁNDOR *a dal alatt kitörve.* Jaj, ki tanít titeket ezekre a nótákra odabent?... Szántsándékkal keresitek össze, hogy ingereljetelek?... Jól van! ha az a leány nem mert előmbe lépni, bemegyek hozzá én... Egy életem, egy halálom! megesküdtem, hogy vagy enyim lesz, vagy együtt halunk meg... *Az eperfa alatt levő fokosért nyúl.*

HUSZADIK JELENET

Tercsi, volt. A zene egész a felvonás végéig a helyzethez illő adagiót játszik.

TERCSI *félénken az ajtóban.* Nem látom sehol.

Sándor a fokossal indul, találkozik Tercsivel.

TERCSI Ki az?

SÁNDOR. Én vagyok. Régen várlak itt.

TERCSI *magában.* Istenem! én reszketek!... *Fenn.* Mit kíván kigyelmed tőlem?

SÁNDOR. Mit kívánok tőled?! - Azt kérdezed?

TERCSI Azt; miután kigyelmeddel többé semmi közöm.

SÁNDOR. Igaz, semmi közöd akkor, mikor már megölted a lelkemet.

TERCSI Én?

SÁNDOR. Te!... De csak arra kérlek, azt az egyet mondd meg: hogy mért fordultál el tőlem?

TERCSI *bátorsággal.* Ezért hivatott ki?

SÁNDOR *szenvedéllyel:* Felelj! arra a jó istenre kérlek, akihez imádkozni szoktál - felelj erre az egy kérdésemre, mert addig tőlem meg nem szabadulsz!!

TERCSI. Nem tartozom kigyelmednek semmi számadással!

SÁNDOR. Tercsi! ne vedd el az eszem! könyörülj rajtam! Én úgy szeretlek most is, mintha mi sem történt volna... Eltűröm azt a szégyent is, amit a faluban reám borítottál! Csak azt mondd meg: hogy mért nem szeretsz engem?

TERCSI. Szánom kigyelmedet; de mit tehetek róla, ha Feledi Lajost jobban szeretem?!

SÁNDOR. Tercsi!... kívánod, hogy itt előtted haljak meg?

TERCSI. Ugyan hogy beszélhet ilyeneket?

SÁNDOR *lázasan.* Még többet is mondok. - Add vissza a gyűrűt annak a legénynek, és térj vissza hozzám, én visszafogadlak! Elfelejttem, hogy megtántorodtál, elfelejttem, hogy bánatba dobtál; és csak szeretni foglak örökkön örökké!!

TERCSI *visszautasítólag.* Ej! ne kínozzon tovább!

SÁNDOR. Hát kín ez neked?

TERCSI *mindig határozottabban.* Az; mert én ilyesmiről még tudni sem akarok.

SÁNDOR. Nem?

TERCSI *durván.* Nem!

SÁNDOR *semmissülten.* Jaj!

TERCSI *gyorsan folytatva.* Én nem szeretem kigyelmedet, sohase is szerettem...

SÁNDOR *sötéten.* Jól van hát!

TERCSI. Kigyelmed is nézzen más leányt, és akkor majd elfelejt engem!

SÁNDOR. Soha!

TERCSI *hetyke modorral - odavetve.* No hát akkor arról se tehetek! *Indul.* Isten áldja!

SÁNDOR *megragadja.* Teszek hát én!!

TERCSI. Segítségért kiáltok - ha el nem ereszt!

SÁNDOR. Nem eresztlek!... Együtt megyünk egy hosszú útra!

TERCSI. Ittas kigyelmed? vagy örült?

SÁNDOR *magánkívül.* Mind a kettő! Szerelmed ittassá, hűtlenséged örültté tett; s ezért meghalsz!

TERCSI. Bocsáss el, gyilkos! *Dulakodnak.*

SÁNDOR. Késő! nem menekülsz!! *Pisztolyt vesz elő. Tercsi kiragadja magát Sándor karjaiból, és futni akar a házba. Sándor rálő Tercsire.*

TERCSI. Szent isten! *Elbukik.*

SÁNDOR. Most már az én menyasszonyom vagy örökre!

HUSZONEGYEDIK JELENET

Feledi, Lajos, Boriska, az összes nép, Rózsi később, Jóska. Rémulten jönnek.

MIND. Mi az? Mi történt itt?

SÁNDOR. Eljegyzést tartok Bátki Tercsivel!

FELEDI. Gyilkos! fogjátok meg!

SÁNDOR. Jertek hát, és temessetek hozzá!! *A pisztolyt magára szegzi, e percben a kapun bejön Jóska, odaugrik, megragadja. Rózsi a kerítésen kívül látható.*

JÓSKA. Markomban vagy már! *A pisztoly a levegőbe elsül.*

Csoportozat. A függöny legördül.

MÁSODIK FELVONÁS

Egy évvel később.

Utca a faluban. - A szín közepén a háttérben hosszában nyúló ház, középbejárattal, kétoldalt ablakok, a háztetőből póznára fűzött korcsmacégér lóg ki, s a bal oldali ablakokból halvány világosság dereng. Jobbra a Feledi házának eleje, a már használt kerítéssel és kapuval. Balra szemben vele parasztház, előtte nagy ágas-bogas ákácfa, alatta a ház és a fa közt jó nagy fatörzs, amire fel lehet állni. - A színpad homályos; reggeli szürkületet jelez. - A függöny felgördültekor erős cigányzene hallik, illetőleg egy csárdás vége - a korcsma belsejéből.

ELSŐ JELENET

Boriska, lassan kinyitja a kiskaput, s az utcán körülnéz.

BORISKA. Senki! még az egész falu alszik! *Óvatosan behúzza maga után az ajtót.* Istenem! csak senki észre ne venne, mert megölné a szégyen... Jaj, talán rosszat is teszek, mert úgy reszket minden tagom, mintha a hideg rázna!... Ó, bizonyosan csúnya dolog, s az apám megölné - ha megtudná! De hát tehetek-e róla? Egész éjjel nem aludtam; tudtam, hogy ő mulat itt, mondta Jóska; de azt is mondta, hogy ma hajnalban búcsút mond a falunak örökre!... Én tehát föl tettem magamban, hogy korán fölkelek, meglesem, mikor indul, s ha módját ejtethem, beszélek vele... Vajon nem ment-e még el?... *A korcsma felé néz.* Jaj, ha mernék?... *Körülnéz.* Megpróbálom! *Mosolyogva a közönség felé néz, s ujjával csendre fenyegetve, lábujjhegyen a világított korcsma ablakához lopózik.*

SÁNDOR *a korcsmában dalt kezd, az első sor után a cigányok is belevágnak.*

Zápor esik a határon,
Lesz szeretőm kettő-három,
Ragyogó csillagom!
De mind a hármat megcsalom

Engem is megcsalt egyszer a... *Abbahagyja, nem tetsző hangon a zenészekre értve.* Csitt! Akkor cincogj, ha parancsolom!... *A zene elhallgat.*

BORISKA *az ablaknál leskelődve.* Ott ül, az asztalra könyökölve... milyen sápadt!... Bizonyosan sokat búsult az alatt az egy esztendő alatt... de így még sokkal szebb!...

GONOSZ *kívül.*

Éjfél után óra három,
Még én a falut bejárom!
Ha nem alszom, az én károm,
Éjfél után óra három!

BORISKA *elugrik az ablaktól.* Szent isten! a bakter! végem van! *Indul a kapu felé.*

MÁSODIK JELENET

Gonosz, Boriska.

GONOSZ *legelől a bal oldali ház mellől lép fel - foltos, kopott szűrben, egyik keze kidugva a szűr ujján, másikon egy jó nagy füles kosárban szőlő. Keresztül akar menni a korcsma felé, s Boriskával találkozik, mindkettő megijed. Ki vagy?*

BORISKA. *Én vagyok, Pista bácsi!*

GONOSZ *megijedve. Te?... hát hol jársz ilyenkor?*

BORISKA *zavarral. Hát... hát... Hirtelen. A tehenet hajtottam ki.*

GONOSZ. *Az se igaz, húgom - de hát hadd legyen!*

BORISKA *magában. Jaj! megvert az isten, mert hazudtam! Fenn, remegő hangon - gyorsan. Édes lelkem, egyetlen Pista bácsi, ne mondja meg az apámnak, hogy most itt látott... megszolgálom valamivel, csak ne faggasson most! Gyorsan befut a házba.*

GONOSZ *utána néz. Ejha! ezzel is többet tudok. No lám! a kis ártatlan Boriska!! Fejét csóválja.*

SÁNDOR *a korcsmában, mint előbb.*

*Megért már a gohér szőlő,
Mégis legjobb egy szerető,
Ragyogó csillagom... Ragyogó csillagom!*

GONOSZ *Sándorra érve. Mégis itt vagy? hogy vesztél volna ott, ahonnan jöttél! Nem is tudom; mért ereszti haza a vármegye az ilyet? mikor csak a becsületes emberek hátrányára vannak! És még a szőlőről is nótázik a duhaj! mintha nem tudná, hogy ki van dobolva, hogy aki csak egy fillenget is levesz vagy elád - szüret előtt - hát öt pengő forintig büntettedik, vagy pedig két hétig áristomot ül. Magam doboltatom ki, így legalább jobban vásik a foga mindenkinek a szőlőre! Különösen ennek a Makkhetesnének, ennek mindenképp legelőször kell, ami megéri! Hát csak megszánom szegényt - hogy le ne tegye a Péterkét - és ilyenkor; mikor négy órakor kiáltom ki a hármát, a kettőt pedig egy órakor, hát kikerülök a hegyre a kedvéért! Cserebogár Jóska, a pásztor jó kenyeres társam, együtt iskoláztunk, együtt suhanckodtunk, hát most is együtt pásztorkodunk; ő a mezőn, én pedig a faluban, de van is ám becsület! A korcsmában zene szól.*

SÁNDOR *kiált. Száz icce bort a javából ide!!*

GONOSZ. *Ejnye, de beléd ütött a hajrá! Vajon honnan telik? Még utóbb rám virrad miatta. Hogy jussak be no? Indul.*

HARMADIK JELENET

Finum Rózsai, a háttérből jön, találkozik Gonossal. Volt.

GONOSZ. Ki az?

RÓZSI. Én vagyok, Pista bácsi! Nem győztem már ezt a Sándort várni, pedig úgy megígértettem vele, hogy hozzám jöjjön, s olyan pompás vacsorát készítettem, hogy a püspök is megnyalta volna utána a száját - és még csak arra se konyított!

GONOSZ. Úgy, úgy, vidd haza, ne csúfoskodjék mindjárt az első napon.

RÓZSI. Jaj, hiszen ha oda jönne... de...

GONOSZ. Hát hová is menne? ha egyszer te vagy az... izéje...

RÓZSI. Mije?...

GONOSZ. Hát az izéje; no, vagy a felesége - ha úgy jobban tetszik!

RÓZSI. Mit mondott kend?

GONOSZ. Azt beszéltek a faluban, hogy...

RÓZSI *belevág.* Nem is tud az a falu egyebet, mint mirajtunk rágódni! Különben bár úgy volna; de most az egyszer ez a hír nagyon suta volt. De ha az isten úgy akarja, mint én, igaza lesz a falunak! *A korcsma felé tekint.* Pista bácsi, eszemadta lelkem, menjen, és szólítsa ki, én magam restellem...

GONOSZ. Nem tehetem, szívem...

RÓZSI. Miért?

GONOSZ. Más dolgom van.

RÓZSI. Vajon mi? *Hamis mosollyal.* Talán azt a szőlőt kell valahová vinni? Ne féljen, nem árulom el!

GONOSZ *magában.* Észrevette a gyilkos tekintetű!

RÓZSI. Adja ide; majd tartom addig.

GONOSZ. Dehogy tartod, hisz már rajtam is teher!

RÓZSI. Éppen azért!

GONOSZ. Nem adom!

SÁNDOR *a korcsmában fokozatos ittas tempóban.*

Dal

Kipattan a búza szeme,
Vajon rózsám szeretsz-e te
Ragyogó csillagom!
Kacsintásod hejh szapora,
Hol emide, hol amoda.
Ragyogó csillagom!

RÓZSI. Erre felelek - hátha kijön?
Dal
 Ha kacsintok, ne nézz másra,
 Ne adj okot kacsintásra,
 Ragyogó csillagom!
 A menyecske addig szeret,
 Míg a szívére ölelhet,
 Ragyogó csillagom!

SÁNDOR *a korcsma ablakát belülről fokosával kiüti, s kikiált.* Ki az, aki az én hangomon beszél?

RÓZSI *elugrott az ablaktól.* Az, eszemadta, aki hiába várta, s most is érte jött.

SÁNDOR. Énutánam ne járjon senki - annyit mondok - mert rossz vége lesz!!

RÓZSI *fenyegetve az ablak felé.* No megállj! ezt nem felejttem el soha! ezért még meglakolsz.

GONOSZ. Hát miért is koncsorogsz utána?

RÓZSI. Ó, hát mit tehetek róla, ha olyan nagyon tetszik nekem?

GONOSZ. Úgy hát érd be azzal!

RÓZSI *felpattan.* Pista bácsi! azt mondom, hogy...

GONOSZ. Mit?

RÓZSI. Hogy fogja be a száját, mert ha én kitátom, hát nem köszöni meg! Ismeri már a természetem! *Indul, magában.* Jaj, ha most valakivel amúgy istenigazában összetűzhetnék, nem adnám egy vak lóért! *Elmegy arra, amerre jött.*

GONOSZ *nevetve.* Ennek ugyan kijutott. *Meglátja, hogy nyílik a Feledi-udvar kapuja, az ákác mellé húzódik.* Megint jön valaki! már csakugyan itt veszek!

NEGYEDIK JELENET

Tercsi a kapuban.

TERCSI. Ugyan hol lehet az az ember? Tegnap este összezördült velem, amiatt a Göndör miatt, s azóta oda van. Én nem tudom, hogy lehet valaki olyan borzasztó féltékeny, mint ez az én uram? Nem szólhatok egy szót se senkiről, mert mindjárt gyanúba ejt! Pedig én oly híven szeretem, hogy már hívebben szeretni sem lehet! Már csak megnézem, hogy nem ő mulat-e a korcsmában? kitelik tőle olyankor minden. *A korcsma ablakához megy, s benéz.*

GONOSZ *magában.* Ne te; ne! ez is a régi szeretőjét lesi?... furcsa, nagyon furcsa!

TERCSI *az ablaknál. Az bizony Göndör Sándor! Jaj, csak Lajossal össze ne keverednének!*

SÁNDOR *bent a zenészekhez. Készüljetek!!*

TERCSI *elugrik. Jaj, itt ne kapjon valahogy. A ház felé indul.*

GONOSZ. *Már csak ráköszöntöm a reggelt. Tercsihez. Jó reggelt, szép húgom!*

TERCSI *rá se tekint. Adjon isten! El a házba.*

GONOSZ. *Hm! még csak azt se mondja, hogy befellegzett! Pedig ha az ura azt tudná, amit én!... Na, de beviszem már ezt a szőlőt akármi úton, mert még utamba hoz az ördög valakit, s ha rám találják sütni, vége mindennek! se hivatal; se becsület, más szóval: se pénz, se posztó! Indul a korcsma felé.*

ÖTÖDIK JELENET

Sándor, első, második, harmadik, negyedik cigány és cimbalmos cimbalommal, Sándor kezében borosüveg borral.

SÁNDOR *Én vagyok a falurossza,
Csak engem ugat a kutya!
Más is van még a faluba,
Mégse ugatja a kutya!*

*Kútágasra szállott a sas!
Engem Rózsi ne csalogass!
Csalogatott engem más is,
Náladnál szebb virágszál is!*

Lassú léptekkel jön ki a korcsmából, a zenészek utána, s amint Gonosz ki-kí akarja kerülni, hogy bejuthasson, mindig eleibe áll, s nem engedi.

SÁNDOR. *Oda se a bajnak, Pesta! nem lesz ez mindig így!... Igyék! Kínálja.*

GONOSZ. *Köszönöm, édes öcsém! Utánanyúl.*

SÁNDOR *megcsalja. Majd... Maga iszik.*

GONOSZ. *Tedd bolonddá az apádat, ne engem! Indul.*

SÁNDOR *megfogja. Halt!!...*

GONOSZ. *Bocsáss, dolgom van!*

SÁNDOR. *Csilaj, paraszt!... Igyál... Gonosz nem akar, Sándor erővel itatja. A cigányokhoz. Hej, fiúk! Ide sorba. Int nekik, s felállítja őket a Feledi-ház eleibe úgy, hogy háttal állnak az ákácfahez.*

GONOSZ. *Jaj, csak a szőlő a nyakamon ne volna!*

SÁNDOR. *Így! aztán valami búcsúztató nótát, szomorút, siralmasat... sírjon a hegedű, hogy az én szívem is...*

ELSŐ CIGÁNY. *Igenis... Sándor úr! Hangolnak.*

SÁNDOR. Utána meg vigasztalót... *Első cigányhoz. De ízibe, Cene!*
Cigányok elkezdik lassan a „Cserebogár, sárga cserebogár” nótát.

GONOSZ *magában. No, most már megszökhetem. Indul.*

SÁNDOR *meglátja, mikor már majdnem a korcsmaajtónál van. Pesta! egy tapodtat se innen!*

GONOSZ. De dolgom van!

SÁNDOR *elibe kerül. Nincs most dolga senkinek! A cigányok eleibe mutat. Oda állj! A korcsma felé fordul.*

GONOSZ *magában. Jaj! csak ez a szőlő!... Körülnéz. Hopp! megvan! A cigányok háta megett hirtelen felakasztja a bal oldali ház mellett levő ákác egyik gallyára a kosarat.*

SÁNDOR *bekiált a korcsmába. Te, hetes vagy nyolcas! add ki a fokosom! meg bort!*

GONOSZ. Jaj, csakhogy megszabadultam tőle!... *A korcsma ablakán egy kéz kiadja a fokost.*

SÁNDOR. Hát a cimbalmos hallgat?

CIMBALMOS. Nincs mire tenni - instálom alássan!

SÁNDOR. Nincs? Pesta bácsi!

GONOSZ. No?

SÁNDOR. Ne ódalogjék kend, annyit mondok.

GONOSZ. Haiszen itt vagyok. *Félre. Foga van rám a betyárnak, és megcsípett!*

SÁNDOR. Térdepeljen le kend!

GONOSZ. Mi?

SÁNDOR. Tartsa a hátát!

GONOSZ. Ne bolondozz, hé!

SÁNDOR. Szaporán - ha mondom! *Fokost emel.*

GONOSZ. Jó, jó, no! *Letérdel.*

SÁNDOR. Még lejjebb!

GONOSZ *leül egészen. No!*

SÁNDOR. Nem úgy, aki ragyogása van! négykézláb álljon kend! *Segíti Gonoszt.*

GONOSZ. Jaj! jaj! *Nyög.*

SÁNDOR. Hol az a cimbalom?

CIMBALMOS *odaviszi. Itt van!*

SÁNDOR. Tedd a hátára. *Cimbalmos ráteszi.*

GONOSZ. Öcsém! ne tégy csúffá, mert megharagszom!

SÁNDOR. Ha haragszik, majd megbékél!

GONOSZ *mozgatja a hátát. Vegyétek le; mert biz'isten levetem!*
CIMBALMOS. No, csak ne ficskándozzsek kend, úgy se csikó má!
GONOSZ. De még rúgok is!
SÁNDOR. Ha megmozdul kend, olyat sózok rá hátulról, hogy magam is megbánom!
GONOSZ. Hát ellenségem vagy?
SÁNDOR. Jókedvem van! mulatok!
GONOSZ. Süsd meg az ilyen mulatságot!
SÁNDOR *a cigányokhoz. Ácsi... elhallgat a zene. A színpad egészen világos lesz. Most még csak egyet, az én nótámat... Hogy is van csak? A cigányok nagyon szomorú dalt kezdenek, s amint már javában húzzák - kezdi Sándor az éneket.*

Dal

Húzzad, húzzad keservesen!
Ne erősen, csak csendesesen!
Az eleje legyen epe,
Csendes álom a közepe!

Most, a vége riadjon fel!
Hogy a lelkem támadjon fel
Búbánata messze szálljon...
S ablaka előtt megálljon!

Kopogtassa fel álmából,
Költse fel puha ágyából,
Titkon lopózzék szívébe,
S mint ő engem - úgy gyötörje!

Húzzad, húzzad keservesen!
Hogy a szíve repedezzen!
Jusson eszébe még egyszer:
Amit hazudott ezerszer!

Jaj, de ne húzd!... minek húzod?...
Hiszen csak a szívem kínozod!
Hollót küldtem, nem galambot...
Nem nyitnak annak ablakot!

HATODIK JELENET

Feledi, voltak.

FELEDI *a kapuban megjelenik kalap és dolmány nélkül. Miféle istentelenkedés ez, az én becsületes házam előtt?*
SÁNDOR. A kend becsületes házával semmi közöm.
FELEDI. Akkor hát odább egy házzal.

SÁNDOR. Majd ha nekem tetszik.

FELEDI. Úgy? no majd meglátom én! *Gonoszhoz, ki a cimbalmot mindenáron le akarja vetni hátáról.* Hát kend nem szégyenli magát? vén-ségére bolondul meg? Nézze meg az ember!

GONOSZ *nagy bajjal feltápáskodik.* Jaj! Derekam!

FELEDI. Vén bolond! *A cigányok leülnek az ákácfa alá.*

GONOSZ. Megbolondul az ember néha - ha muszáj - bíró uram; én ugyan nem jószántamból tettem! Jaj! derekam!

FELEDI *a cigányokhoz.* Ti is hazatakarodjatok, azt mondom; mert ami sok, az sok!... és végre kijövök a béketúrésből.

SÁNDOR *szintén a cigányokhoz.* Egy tapodtat se innen - én meg azt mondom!

FELEDI. Sándor! ne vidd kenyértörésre a dolgot, mert biz' isten megbánod!

SÁNDOR. Eb, aki megbánja! Parancsoljon kend, akinek tud, nekem ugyan nem fog soha.

FELEDI. Hát erővel zenebonát akarsz?

SÁNDOR. Meg akarom mondani Bátki Tercsinek utoljára, hogy mi ő...

FELEDI. Csak azt próbáld!

SÁNDOR. Kendnek is mint bírónak, meg mint halálos ellenségemnek szemtül-szembe mondom...

FELEDI. Semmi szavunk egymáshoz! különösen ilyen állapotban.

SÁNDOR. Márpedig nem odázzuk el, mert itt is kikiáltom, meg másutt is, hogy hiába akartak elveszteni, hiába költöttek rám minden rosszat, nem bírtak előlni végképpen, mert kisütött az igazság napja felettem, és most tisztán állok itt, bíró uram!

FELEDI. Az a te szerencséd!

SÁNDOR. Nem is a kendé!

FELEDI. Köszönd istennek, hogy kiszabadultál; most térj jó útra, légy becsületes ember.

SÁNDOR *kérdő hangnyomattal.* Becsületes?

FELEDI. Az bizony, és akkor talán még válik belőled valami.

SÁNDOR. Hát most mi vagyok?

FELEDI. Semmi! És most isten hírével, le is út, fel is út, mert aztán majd másképp beszélek! *Indul befelé.*

SÁNDOR *megfogja a Feledi bő ujjú ingét, amint az be akart menni.* Van még egy szavam bíró uramhoz.

FELEDI. *bosszúsan.* Ejnye, semmirekellő, még hozzám is mersz nyúlni?

SÁNDOR. Miért ne?

FELEDI *mellen löki.* Lódulj előlem, bitang gazember!...

SÁNDOR. Bitang gazember?... *Feledire rohan, de hátulról Gonosz és a cigányok megfogják.* Bocsássatok! hadd tanítom meg ezt a kevély bírót egy kis becsületre, ha én gazember vagyok!

FELEDI *kapun bekiált.* Hej! cselédek! Jancsi! Jóska! Lajos! jertek ki csak! *Sándorhoz.* Majd megtanítalak újra, te semmirevaló!

HETEDIK JELENET

Jóska, cselédek, Tercsi, Boriska a kapun. Nép, különböző oldalról a zajra gyülekeznek. Csapóné, Sulyokné.

MIND. Mi az? mi baj?

FELEDI. Fogjátok meg és farkasgúzsba kötve vigyétek a helység házához.

MIND. Miért? mit csinált?

FELEDI. Fenyegtetett mindnyájunkat - végre már rám rohant, és talán ha meg nem fogják, azóta már halva vagyok!...

NÉP *bámul.* Ó! Ó!

CSAPÓNÉ. Minek eresztik haza az ilyet? hisz az ilyenekből lesz a falu rossza!

SULYOKNÉ. Igaz, példa bizonyítja! Ugyan, ugyan te Sándor, te! mi lett belőled?... Ó, ha szegény anyád élne - föld alá süllyedne szégyenében!

SÁNDOR. Hagyjanak békét anyámnak!

FELEDI. Vigyétek a falu házához! Itt van még a csendbiztos úr, majd keze alá adom újra a jómadarat!

SÁNDOR *már akkor kibontakozott a cigányok és Gonosz közül.* Hozzám ne nyúljon senki, azt mondom!

FELEDI. Ragadjátok meg a sehonnait!

BORISKA. Édes kedves jó apám, ne dühösködjék.

FELEDI. Ej, mi közöd hozzá, gyermek?

BORISKA. Meglássá, azt fogják mondani, hogy édesapám gyűlölségből nem tűrheti meg a faluban sem, hogy erővel el akarja üldözni!

FELEDI. Nem is tűröm! az ilyen gazoknak pusztulni kell a helységünkben. Igaz-e, atyafiak?

NÉP. Igaz! Igaz!

BORISKA. Édes kedves apám! ne hallgasson ezekre itt - a népre. Háta megett mindnyájan másként beszélnek, s kigyelmedet kevély, gőgös embernek tartják.

FELEDI. Hadd beszéljenek! nekem a világ nyelve mit sem árt.

BORISKA. Ki tudja?

FELEDI *ránéz.* Boris! miféle beszéd ez? ki tanított arra téged, hogy apáddal perbe szállj?

BORISKA. Kigyelmed maga.
 FELEDI. Mikor?
 BORISKA. Akkor, mikor arra a szép tanításra maga oktatott: szeresd felebarátodat, mint magadat.
 FELEDI. Hát bántok én valakit?
 BORISKA. Bizony bánt.
 FELEDI. Kit?
 BORISKA. Hát őt ni! *Fejével Sándorra int.* Sándort!
 SÁNDOR. Áldja meg az isten minden lépésedet.
 FELEDI. Mi ez? te még pártját mered fogni ennek a gyilkosnak? Elmenj szemem elől, míg jól van dolgod!
 BORISKA. Édesapám!
 SÁNDOR. Gyilkos se vagyok, Feledi uram!
 FELEDI. Egy szót se!... *Borishoz.* Takarodj be!
 TERCSI *Boriskát megfogja.* Menjünk be, Boriskám, apánk haragszik, s tudod, hogy ilyenkor nem jó hozzá szólni se.
 BORISKA *magában.* Ó, bár örökre elnémulnék!...
 TERCSI. Mi bajod?
 BORISKA. Semmi!
 TERCSI. Hogy reszketsz!
 BORISKA *majdnem zokogva.* Félek, hogy megint valami nagy baj lesz itt!
 TERCSI. Ne félj, kis bohó! csak gyere velem! *Be a házba.*

NYOLCADIK JELENET

Csendbiztos hátulról jön, voltak. A korcsma ajtajában az előbbeni jelenet alatt megjelent egy zsidó és a felesége. Gonosz hozzájuk ment, és némajátékkal mutogatja az asszonynak a fán függő kosarat, mely alatt a cigányok vannak.

CSENDBIZTOS. Mi az? mi történik itt?
 FELEDI. Könyörgöm alássan, tekintetes csendbiztos úr, ez a fickó! ez a falu rossza! aki csak tegnap került haza...
 CSENDBIZTOS. Jól ismerem! csak a dologra!
 FELEDI. Erőnek erejével belém kapcáskodott! ezek az emberek tanúim!
 CSENDBIZTOS. Igaz-e ez, Sándor?
 FELEDI. Ezeket tessék megkérdezni, tekintetes uram!

CSENDBIZTOS *Feledihez.* Lassan! Beszélj, Sándor - igaz-e?

SÁNDOR. Nem tagadom, tekintetes uram!

CSENDBIZTOS. Ejnye, fiam! hát miért csinálsz újra bolondokat?

SÁNDOR. Mert tele van a szívem keserúséggel!

CSENDBIZTOS. Jó, jó! de azért csak tűrtesd magad!

SÁNDOR. Csordultig van, tekintetes uram. Mert ahogy tegnap hazajöttem, meg se láttak, rám se néztek, de szóba se áll velem senki; hát ki akartam önteni keserúségemet muzsikaszó mellett!... Úgyis utoljára történt...

CSENDBIZTOS. De azért a bíró urat nem kellett volna bántani.

SÁNDOR. Nem is bántottam én, kérem alássan! Csak tudtára akartam adni neki meg az egész falunak, hogy azért a becsületem helyre van állítva. Szenvedtem ugyan eleget, de végtére megint itthon vagyok. *A zenészekhez.* Ezt mondtam-e fiúk?

CIMBALMOS. Olyanformán tetsett...

ELSŐ CIGÁNY *meglöki titkon.* Ne hallj, ne láss, te bibast, mert mét te kerils a bajba!

SÁNDOR. Gazembernek, gyilkosnak, bitangnak nevezett a bíró - tekintetes uram -, akkor futott el a méreg!

GONOSZ *hátról magyaráz a zsidó asszonyoknak, s elkottyantja magát.* Úgy, úgy, no!

CSENDBIZTOS. Úgy! no már ez más kérdés!

FELEDI. Gonosz! hát kend ellenem bizonyít?

GONOSZ. Én? hisz én egy szót se szólok? Hát szóltam valamit?

CSENDBIZTOS. Bizonyította kend, hogy „úgy volt!”

GONOSZ. Igaz is, hogy megfogtuk.

CSENDBIZTOS. Kit?

GONOSZ. Göndört! hogy a kedves bíró komám uramat meg ne üthesse!

CSENDBIZTOS. Igen... kend azt bizonyította, hogy a bíró Göndört „gazembernek, gyilkosnak” nevezte?!

GONOSZ. Azt nem hallottam, könyörgöm!

CSENDBIZTOS. *a cigányokhoz.* Ti pedig hallottátok, ugye?

ELSŐ CIGÁNY. Láttuk instálom! De nem hallottuk!

CSENDBIZTOS. Úgy? No hát menjünk a helység házába, ott majd kisütjük a valót.

FELEDI. Jól van, tekintetes csendbiztos úr! Hanem engedelmével egy felsőt rántok magamra, és kalapot teszek. *El.*

CSENDBIZTOS. Jól van, csak siessen.

SÁNDOR. Tekintetes uram!

CSENBIZTOS. Mi kell, fiam?

SÁNDOR. Négyszemközt szeretnék valamit mondani.

CSENBIZTOS. Beszélj. *Hátrább vonulnak.*

ELSŐ CIGÁNY *a cimbalmoshoz titkon.* Te more: nézsd csak, mi van ott! *A kosárra mutat.*

CIMBALMOS. Hol?

ELSŐ CIGÁNY Hát nem látod?

CIMBALMOS *meglátja, s oda mutat.* Ahá! az ott?... az egy kosár!

GONOSZ *észreveszi, hogy a két cigány a kosárra les.* Nézd, hát nem észre-vették a zshiványok!!

ELSŐ CIGÁNY Tudod-e, mi van benne?

CIMBALMOS. Hát - valami!

GONOSZ *magában.* Hanem abban ugyan nem vásik a fogatok!

CSENBIZTOS. Akkor is mondtam, hogy ne jöjj vissza!

SÁNDOR. Igaz, de ha a szívem csak ide húzott mégis! Aztán még ez a zsidó is tartott. *A korcsmárosra mutat.*

KILENCEDIK JELENET

Feledi kalappal, dolmányban, voltak.

FELEDI. Mehetünk, kérem alássan!

CSENBIZTOS. Jól van. *A cigányokhoz.* Előre!

ELSŐ CIGÁNY Ne húzssunk egy marsot, instálom?

CSENBIZTOS. Majd húzok én duplát a nyakad közé, csak be ne fogd a szádat! - Előre!... *Indulnak.*

MAKKHETES. Szerencsés jó napot kívánok, tekintetes csendbiztos úr!

CSENBIZTOS. Szervusz!

MAKKHETES. Énrám talán nincs szükség, ugye kérem?

CSENBIZTOS. De éppen magára van szükség; mert ez a fiú - *Sándorra* - magával is tisztázni akar.

MAKKHETES. Óh khérem, én már kitisztáztam! De azért elmegyek, mert a törvény énelőttem szent! *Bekiált.* Rűfke! Vigyázz a korcsmára! *El mind!*

TIZEDIK JELENET

Lajos, ott lép fel, ahonnan Gonosz, vállán puská.

LAJOS. Akárhová menjek, akármit műveljek, mégis mindig s mindenütt ő van az eszemben! Én nem is tudom, hogy miért szeretem ezt az asszonyt annyira, hogy még a levegőtől is félttem? És mégis mit tesz az velem? Alighogy beteszi lábát a faluba tegnap a Göndör gyerek - szalad hozzám, és nagy örömmel újságolja, hogy „itthon van”, „hazajött”!... Mintha az istennyila vágott volna belém!... Mi köze hozzá? mért örül neki?... Ezen aztán összepereltünk kegyetlenül, úgyhogy én az egész éjszakát a szőlőben töltöttem! Föltettem magamban, hogy egy hétig haza se jövök! Egy hétig? - ez az éjszaka is volt legalább egy esztendő! Bemennyek-e? Ha bemennyek, szokása szerint rám nevet... úgy féltitkon elmosolyodik, vagyis az egyik szemem rám, a másik pedig isten tudja, hová néz?!... Hejh! hamis szemek azok! hiszen ha olyanok nem volnának!... Mégsem megyek be, csak azért se! búsuljon ő is. Betekintek a „Makk heteshez”, az ablak mellé ülök, és onnan nézem, hányszor áll ki a kapuhoz, hazavárni engem... Ha csakugyan úgy szeret, százszor is ki kell neki jönni! *Indul a korcsma felé.*

TIZENEGYEDIK JELENET

Gonoszné jön szembe vele.

GONOSZNÉ. Szerencsés jó napot kívánok, kedves Feledi uram!

LAJOS. Adj' isten, anyókám!

GONOSZNÉ. Ugyan édes kedves unokaöcsém! nem látta-e valahol azt az én vén emberemet?

LAJOS. Gonoszt! Nem én!

GONOSZNÉ. Ó, teremtő szent istenem! ne vígy a kísértésbe! már csakugyan elveszett!

LAJOS. Gonosz?

GONOSZNÉ. Képzeld, édes lelkem, még most se jött haza!

LAJOS. Bizony pedig már régen megvirradt.

GONOSZNÉ. Hiszen éppen azért búsulok, hogy *mintegy éneklő jajgatással* jajjajjaj! jajjajjaj! jajjajjaj!

LAJOS. No, no! csak lassabban egy kicsit!

GONOSZNÉ. Jaj, de mikor a kenyérem is be van dagasztva! és nincs fám! az a kis kukoricácskám - a kert végében - töretlen, a papbért kidobolták... az adóexekúció a nyakamon; és az én Gonosz sehol, sehol!

LAJOS. Talán a „Makk hetesnél” van? nézzük meg.
GONOSZNÉ. Úgy, úgy, édes lelkem, segítsen a bajomon valamit, mert jajjjajj, jajjjajj, jajjjajj! *Fejét két tenyerébe tartva bólintgatja, s be a korcsmába.*

TIZENKETTEDIK JELENET

Első cigány, hátulról lopva körülnéz.

ELSŐ CIGÁNY Megsektektem a türviny elül, mert azs a „valami” nagyon csiklandozza azs oldalamat! Vajon mi lehet benne! *Felkapaszkodik a kosárhoz, belekukkant, savanyú arccal.* Jaj jaj jaj!

TIZENHARMADIK JELENET

Cimbalmos ugyanott jön, volt.

CIMBALMOS. Azs a kosár „valami” nagyon fúrja azs agyamat. *A fa alá megy.* Ahá! itt vagy már?
ELSŐ CIGÁNY. Itt.
CIMBALMOS. Hát mi van benne?
ELSŐ CIGÁNY *különös hangnyomattal.* Valami.
CIMBALMOS. Hát add le izsibe!
ELSŐ CIGÁNY *fügét mutat.* Nese!
CIMBALMOS. Ne figurázzs, more!
ELSŐ CIGÁNY. Megfigurázslak téged, ha ehhezs nyúls!
CIMBALMOS *gúnyosan rávigyorog.* Hé!... seretnéd, ha itt nem volnék, ugye?... add ide, ostozsunk - ketten találtuk...
ELSŐ CIGÁNY. Nese hát, no! *Leadja a kosarat.*
CIMBALMOS *leveszi, megnézi.* Szóló!... jaj, ennek még foga van!... Pedig nagyon jó lány kenyérrel.
ELSŐ CIGÁNY. Nekem most nincs rá ápitusom!
CIMBALMOS. Azért, mert kidobolták?... jaj, te bibast, de buta vagy! His ezst a madarak hordták erre a fára, ebbe a fészekbe.
ELSŐ CIGÁNY. Azs ám - valami jómadár!

TIZENNEGYEDIK JELENET

Feledi, Gonosz, több férfi és nő, később az egész népség és voltak.

FELEDI *kívül hangosan.* Megadta magát a fiú egészen... Még sírásra is fanyarodott; úgy ömlöttek a könnyei, hogy szinte megsajnáltam.

ELSŐ CIGÁNY *megijed.* Jaj, a bíró! *Hirtelen lefekszik az ákác alá, és horkol.*

GONOSZ. Nem is volt a fiúnak rossz szíve!

CIMBALMOS. Jaj! sokan vannak! *A másik mellé fekszik, és rongyos öltönyével betakarja a kosarat, úgy azonban, hogy egy része kilátszik.*

FELEDI *belépnek.* Ismerem, csak úgy, mint magamat, jóformán én neveltem! Nem is a szív a rossz ott, hanem az ész nincs kipallérozva! *Meglátja a cigányokat.* Hát ti mit csináltok itt?

GONOSZ *észreveszi a kosarat.* Megelőztek a gazemberek! No várjatok!

FELEDI *közelebb megy hozzájuk.* A hasatokra süt a nap - hé! *Botjával érinti őket, s a szőlőről fellebbenti a ruhát.* Ninini! Szőlőt őriznek ezek!

MIND. Szőlőt?

CIMBALMOS *magában.* Jaj, jaj! mért nem sillyedhetek el! *Kezével alattomban lökdösi a másikat.* Devla; devla! minek mutattad azst a valamit?

ELSŐ CIGÁNY. No! kell-e szőlő lágy kenyérrel!

FELEDI *elveszi a szőlőt.* Lopják a szőlőt, hé!

CIMBALMOS,
ELSŐ CIGÁNY *egyszerre felülnek.* Jaj, jaj!

FELEDI. Keljetek fel csak!

CIMBALMOS. Instálom, nemzsetes bíró uram, még csak most fekdítünk le...

ELSŐ CIGÁNY. Jólesik nekink is egy kis nyugalom.

FELEDI. Talpra! *Azok nem mozdulnak, botot emel rájuk.* Ízibe, ha mondom!

CIMBALMOS,
ELSŐ CIGÁNY *egyszerre.* Tessék parancsolni?

FELEDI *a kosárra mutat.* Mi ez?

CIMBALMOS. Azs? *Vigyorog.* Ezs - instálom...

FELEDI. Ez, ez!

ELSŐ CIGÁNY. Sóló, kérem alássan.

FELEDI. Honnan hoztátok?

ELSŐ CIGÁNY. Nem hoztuk, instálom... hanem itt termett.

FELEDI. Hol?

CIMBALMOS. Itt, instálom, ezsen azs ákácsfán.

FELEDI. Úgy? No hát majd ennek az új fajta szőlőnek a vesszejét is megkóstoltatom veletek, ha a gyümölcsét annyira szeretitek.

ELSŐ CIGÁNY. Instálom, csak a cimbalmos eszi; én csak hámozva szeretem.

FELEDI. Hámozva?

ELSŐ CIGÁNY. Igenis, kérem alássan, mikor leverik, vagy letapossák a bűrit, azstán bor lesz belőle.

FELEDI. Igen? no most egyszer a ti bőrötökön hámoztatjuk meg! Gonosz! kísérd be őket a falu házához!

GONOSZ. Nyomban, bíró uram. *Felveszi a kosarat.* No hiszen jó kézbe kerültek! *Nyújtja az első cigánynak a kosarat.* Nesze csak, hozd magaddal ezt a hámoztatlant.

ELSŐ CIGÁNY. Nem kell, nem kell! ha mondom, hogy még a szagát se szeretem?

GONOSZ *a másikhöz.* Hozd hát te!

CIMBALMOS. Már mért vinném? mikor nincs hozzá semmi jussom!...

FELEDI. Elég a sok cigánykodás. Egy, kettő - előre a kosárral!

CIMBALMOS *elveszi a kosarat.* Add ide hát, no! úgyis tudom, hogy valami gonosz miatt veszünk mi gonoszul!

GONOSZ. Indulj! *Félre.* A becsületes embert az isten sohasem hagyja el! *Indulnak.*

TIZENÖTÖDIK JELENET

Gonoszné, Lajos a korcsmából, voltak.

GONOSZNÉ *szembejön velük.* Jajjajjaj! jajjajjaj! Csakhogy elő vagy már!

GONOSZ *bosszankodva.* Mi baja kendnek, vén kintorna?

GONOSZNÉ. Hol jársz egész áldott nap?

GONOSZ. Dolgom után! Menjen az utamból, nem látja, hogy tolvajokat fogtam?

GONOSZNÉ *meglátja a cigányoknál a kosarat.* Az ám! ninini! hisz ez az én kosaram!

CIGÁNYOK *kárörvendve.* Ahá!

MIND *egyszerre.* Mit mond?...

GONOSZNÉ. Most teszem ki a lábamat hazulról, és máris megloptak, jajjajjaj, jajjajjaj! Adjátok vissza a kosaramat, gazemberek! *Dühösen a cigányokra rohan.*

GONOSZ. Ne óbégass! hogy volna az a te kosarad? mikor nem a tied!

GONOSZNÉ. Ez a kosár? elment a kend esze? hát nem a nagyanyámtól maradt rám? mi?

GONOSZ. Nem bizony!

FELEDI. Csendesség! Gonosz! a szőlőt te loptad, tied a kosár.

GONOSZ *kihívólag.* Én?

FELEDI. A feleséged rád vallott, ne is tagadd, te hoztad...

GONOSZ. Tagadom!

CIMBALMOS. Mit tagadod már no?... hiszen csak van nekünk is egy kis eszünk.

LAJOS *előlép.* Pedig úgy kell lenni, mert én egész éjjel a szőlők között kószáltam, s a „legyes” alatt olyanforma embert láttam messziről - amint sietve lefordult a „kedves” alá...

GONOSZ *magában.* No édes eszem, most tégy ki magadért!

CIGÁNYOK *kárörvendve.* Ahá!... no! most, most??

GONOSZ. Ne vigyorogjatok, mert úgy meg talállak cirógatni, hogy elmegy a kedvetek. - *Lajoshoz.* Jól van, no! már látom, hogy az igaz becsület pusztán nem elég - hát majd mindjárt kiszül, hogy hol az igazság...

NÉP. Halljuk! halljuk!

GONOSZ. Én bebizonyítom, hogy egy tapodtat se voltam a faluból, hanem hivatalosan jártam a rendet.

FELEDI. Beszélj!

GONOSZ. Hát hány óra tájban láthatott kigyelmed engem a „legyes” alatt?

LAJOS. Lehetett úgy... három óra reggel.

GONOSZ *magában.* Pedzi! *Fenn.* No lám! pedig én a hármat itt, ezen a szent helyen - ahol most állok - itt kiáltottam el.

LAJOS. Meglehet; de én nem hiszem!

GONOSZ. Nem? Akkor legjobb lesz megkérdezni a húgát, Boriskát!

MIND *csudálkozva.* Boriskát?

FELEDI. Az én leányomat?

GONOSZ. Azt hát - ha mondom!

FELEDI. Ember! megbolondultál? Hol járt volna az én leányom reggel három órakor az én tudtom és akaratom nélkül?

GONOSZ. Azt már nem tudom.

FELEDI. Hiszen egy szobában alszik velem, és mikor felébredtem, ágyában találtam.

GONOSZ. Azt se tudom; de hogy én beszéltem vele, az bizonyos!

CSAPÓNÉ. E bizony furcsa!... *Feledihez.* Komám uram, eszemadta lelkem, ez nagyon furcsa!

SULYOKNÉ. Hajnalkor!... vagy hajnal előtt? biz ez különös! *Többen összebújnak és nevetnek.*

FELEDI *ingerülten.* Hívjátok elé tüstént azt a leányt!

CSAPÓNÉ. Biz azt ki kell vallatni, édes komámuram, mert, haj!... no de még most befogom a számat...

FELEDI *bekiált a kapun.* Hé! Boriska! Boris! jöjj előmbe - szaporán... Ez mégis hallatlan!

CSAPÓNÉ. Biz ez hallatlan!... De hát... hejh!...

FELEDI. Nem, nem hihetem!... ilyet hallani is szörnyűség!... *Gonoszhoz.* Hát aztán mit mondott? mit csinált?

GONOSZ. Remegett szegényke! aztán sírva fakadt, és elfutott tőlem.

FELEDI. Hozzátok már elő azt a rossz gyermeket, hadd halljam őt magát!... Ó, jaj neki, ha becsületét alattomos úton be tudta szennyezni!

CSAPÓNÉ *a falu felé néz.* Jön már; hát csak csinján vallassa ki, segítünk ám mi is! Vigyázni kell a leánygyerekre, komám, mert hejh, tudom magamról, hogy... no de itt van! beszéljen, édes komámuram! beszéljen!

TIZENHATODIK JELENET

Boriska, voltak.

FELEDI *Boriskához.* Hol jártál ma reggel három órákor?...

BORISKA. Én?... én... *Félre, reszketve.* Istenem, mit mondjak?

FELEDI *rákiált.* Beszélj! amíg szépen kérlek.

BORISKA. Öljön meg, édesapám, de ne kérdezze, mert felelni nem tudok!

FELEDI. Tehát igaz? Látott ez az ember? beszélt veled?

BORISKA *sírva.* Azt nem tagadom!

FELEDI. Nem! úgy hát azt sem tagadhatod, hogy az éjszakát házon kívül töltötted.

BORISKA *erélyesen.* Az nem igaz! hazudott, aki azt mondta!

FELEDI. Úgy hát mondj igazat te, s valld ki, mit kerestél itt? hol jártál itt.

BORISKA *zokog, elfedi arcát; szünet, a nép kíváncsian nézi - magában.* Jaj, jaj nekem!

FELEDI. Hallottatok ilyet, emberek? A Feledi Gáspár leánya hajnalkor jő haza, és nem meri kivallani, hogy hol járt?

BORISKA. Édesapám, édes kedves apám!

FELEDI. Elvetemült leány, ezért meghalsz! *Felé akar rohanni, de Lajos közbelép.*

LAJOS. Csenedesdjék, apámuram! Én nem hiszem, hogy húgom rosszat cselekedett volna! Becsületes, szelíd és erkölcsös volt mindig, egyszerre el nem romolhatott!

CSAPÓNÉ. Ó, lelkem öcsém, hogy beszélhet ilyet? Hisz példa bizonyítja, hogy a lány hamis; itt van Finum Rózsai! az olyan volt, mint a pap macskája: alamuszi! De bezzeg ugrott egyszer olyat...

BORIS *sértett érzelemmel.* Nénémasszony, én!...

CSAPÓNÉ. Nem mondom, hogy te is olyat ugrasz... dehogymondom, kincsem...

LAJOS. Ne is mondja senki, mert meg találná bánni. Most pedig csak annyit mondok, hogy seperjen mindenki a saját háza előtt, és innen jó lesz elpusztulni!

TIZENHETEDIK JELENET

Tercsi a kapuban megjelenik, voltak.

TERCSI. Mi történik itt?

FELEDI. *Lajoshoz.* Semmi fenyegetés! *A néphez.* Maradjatok! Én tudni akarok mindent. Aki igaz úton jár, az ki meri mondani; de ő tagadja! Reszket is, sír is, tehát bűnös is, a gyalázatos...

BORISKA. Bűnös nem vagyok, arra esküszöm!

FELEDI. Az vagy! mert itt a helység lakói előtt nyíltan rád vallottak, és te nem bírod magadat menteni?

TERCSI. Hát mit akarnak ettől a leánytól megtudni?

FELEDI. Hogy hol járt ma hajnalkor?

TERCSI. Hajnalkor? *Magában.* Istenem, ez engem illet, voltam idekint!

BORISKA. Édesapám, ne kívánja tőlem, hogy szóljak ennyi nép előtt!

FELEDI. Én pedig azt kívánom! Mert aki az én ősz fejemre ilyen szégyent hozott; az nem leányom többé, azt én megátkozom, kitagadom, elűzöm a házamtól, mint egy alávaló becstelent!

TERCSI. *határozottan.* Én pedig azt mondom, hogy Boriska ártatlan.

FELEDI. Mivel bizonyítod?

TERCSI. Azzal, hogy akit ma hajnalban itt láttak, nem ő volt, hanem én!

LAJOS, FELEDI. *egyszerre.* Te?

NÉP. *csudálkozva.* Áh! Áh!

TERCSI. Igen, én voltam. Igaz-e?

GONOSZ. Igaz, szent igaz, hogy a húgomat is láttam.

FELEDI. Tehát mind a ketten? óh szégyen gyalázat, s te hallgatsz? és mersz még előttem állani?... oh!... *Dühvel Boriskára rohan, de a nép feltartóztatja.*

BORISKA. Isten légy velem! *Kétségbeesetten elfut az első színpalnál.*

LAJOS *indulatosan torkon ragadja Gonoszt.* Hol és kivel láttad? beszélj,
de olyan igazán, mintha az oltár előtt volnál!

GONOSZ. Megmondom, csak ne szorítson úgy!

LAJOS. Beszélj!

GONOSZ. Itt ólálkodtak a kocsma ablakán...

LAJOS. És ki volt odabent?

GONOSZ. Göndör Sándor.

NÉP. Göndör Sándor? Ah! Ah!

LAJOS *elereszti.* Elég! most már mindent tudok!

FELEDI *a nép karjába roskad.* Ezt túl nem élem!

LAJOS *Gonoszra mutat.* Itt a tanú rá! verjen meg az isten!

GONOSZ *a néphez nagy hangon.* No! ugye hogy az én ártatlanságom világos?

LAJOS. Világos? De annál sötétebb az ég énfeltem!

HARMADIK FELVONÁS

A színpad háttere hegyes vidék, az előtér völgyet ábrázol, melyen folyam kanyarog, a folyamon rozzant híd vezet keresztül, egy oldal karfával, a hídról út kanyarodik le, mely egyenes irányban a bal oldali első színpalba vezet. - A jobb oldal az út és folyam között fűzest képez bokrokkal s vízparti virágokkal. A függöny felgördültekor napfelkölte látszik a hegyek között - halk zene szól, közbe-közbe csengő kolomp, pásztorsíp, madárdal s messze távolról kardal.

ELSŐ JELENET

Boriska a folyam partján; egy fűzfabokor alatt fekszik, haja félig kibontva, egy piros kendő - melyet a másik felvonásban viselt - mellette hever. - Álmában beszél.

BORISKA.

Szeress... ne hagyj itt... te viseld gondomat!... Úgy... úgy... ringass karjaid közt... csókolj meg már egyszer!... *E percben egy fűzlomb érinti arcát, mire megrázkódik, hirtelen föleszmél, körültekint, bámul, csodálkozik. - A zene elhallgat.* Mi ez? hol vagyok én? mi történt velem?... Élek-e, vagy csak álmodom? *Meglátja kendőjét.* Ah, nini, a kendőm is itt van. *Lehajol érte, és bomlott haja eléje omlik.* Hát ezt ki bontotta szét? hisz én befontam szépen... kötöttem is bele szép piros pántlikát... és - ő is itt volt... karjaiban tartott, s meg is csókolt... *Egyszerre lázasan körülnéz, ruháját tapogatja, s teljes eszméletét visszanyerve, kétségbeesetten felkiált.* Teremtő isten, add vissza eszemet! ne vígy kísértésbe, s ne tarts haragot ellenem! Ó, jaj, jaj nekem kiátkozottnak, kitagadottnak, hogy még csakugyan élek!... Ó, miért is ébredtem fel? vagy miért nem áradtatok meg, ti suhanó habok? Mért nem vittetek el gyors hullámaidokon messze... olyan messze, ahonnét többé vissza se térhetnék! Mért hagyatok itt bánatommal, gyalázatommal egyedül? Ó, istenem! én édes istenem, mi lett énbelőlem?... *Szünet, zokog.* De hát olyan rossz vagyok-e én, hogy ennyire büntetsz, istenem? Hisz én még a férget is szeretem, s engem nincs, aki szeressen!... Ó, ha az én édes szülőanyám élne, tudna szeretni!... az vigasztalna engem, s meg is tudná gyógyítani bűba borult szívem! *Imaszerűleg összekulcsolt kézzel.* Ne is hagyj el szegény leányodat, én édes üdvözült anyám! Nézz le rám a magas egekből, ki ott vagy a fénylő csillagok közt, s látod a jót s rosszat, és tudod az én ártatlanságomat.

GONOSZ

kívül. Úgy, úgy, cimbora! tegnap csúf napom volt majd rajtavesztettem. - Az a Feledi...

BORISKA.

Ah! emberek jönnek, s engem keresnek! Hova fussak előlük, hogy szégyenemet eltakarjam?

GONOSZ

folytatva. Olyan, mint a tigris, hogy a lánya...

BORISKA.

El, el! Világba bujdosom, majd csak elveszek valahol! *El az úton.*

MÁSODIK JELENET

Gonosz, Cserebogár Jóska.

GONOSZ *belépnek.* Megszökött! Pedig én csak azt vallottam, amit láttam.

CSEREBOGÁR. Hm! hát bajban vagy? *Öltözete: durva gatya, ing, kopott mellény, bocskor, nagy kalap, oldalán bőrtarisznya, vállán fegyver.*

GONOSZ. Úszom egy kicsinyt, mert két teher szakadt rám.

CSEREBOGÁR. Kettő?

GONOSZ. Az ám, egyik a szőlő.

CSEREBOGÁR. Melyik?

GONOSZ. A tegnapi.

CSEREBOGÁR. Hát megint itt jártál?

GONOSZ. Kitekintettem kicsinyt, a „Makkhetesné” kedvéért...

CSEREBOGÁR. No Pesta, különb tolvajt még nem ismertem nálad! aki engem meg tud lopni - az már ördöggel cimborál!

GONOSZ. Ne dicsekedj az ördöggel, mert most bajomra segített. Igyál, hé! *Egy butykosból pálinkával kínálja.* Kivettem ám a porciót érte!

CSEREBOGÁR *iszik.* Jól tetted!

GONOSZ. No de a szőlő már imígy-amúgy el van ütve, hanem az a vastag nyakú Feledi rám tört újra, s azt ígerte, hogy ha elő nem teremtem az ő kedves Boriskáját, nem maradunk meg együtt soha!

CSEREBOGÁR. Az már baj!

GONOSZ. El is indultam keresni - el is jöttem idáig - hozzád. - *Kínálja.* Igyál, hé! ördög vigye a rossz fattyút, ki tudja, hol csatangol? én bizony egy tapodtat sem teszek többet utána!

CSEREBOGÁR. De bolond volnál! Fogd rá, hogy a vízbe ölte magát.

GONOSZ. Kétszer se mondom, hogy csakugyan nem fürdik valahol.

CSEREBOGÁR. No hát akkor mit lamentálsz?

GONOSZ. Hiszen, csak ekkora bizonyosságom volna! *A kisujját mutatja.*

CSEREBOGÁR. Hát én mi vagyok? meg az a piros kendő la! - *A kendő felé mutat, mit Boriska a földön hagyott.*

GONOSZ. Kendő?

CSEREBOGÁR. Ott virít, mint búza közt a pipacs...

GONOSZ *felveszi.* Ez a Boris kendője! No! hál'istennek, csakhogy ez megvan! most már be tudok számolni. Erre már magam is iszom! *Iszik.* Így ni! *Kínálja.* Fenéig hé! éjszakára megtelik ez újra! Most pedig sietek a hírrel a vén Feledihez.

CSEREBOGÁR. Jó lesz. Hanem tudod-e, mit? menjünk a gátig az „ér” partján - hátha megtaláljuk valahol, felakadva a testit!

GONOSZ. Dicsérem az eszed; menjünk! Te Jóska! ha azt a rossz lányt hazavihetnénk...

CSEREBOGÁR. Úgy félig halva, jó részegen, a víztől - hogy csak otthon józanodna ki - jaj, te Pista, de jó nap virradt volna akkor ma mireánk!

GONOSZ. Menjünk hát ízibe, halásszuk a szerencsét - ha lehet!? *El, együtt, a folyam partján, a hídon túl.*

HARMADIK JELENET

Sándor, hátán balra vetett szűr és egy tarisznya, Rózsi, a hídon keresztül jönnek dalolva.

Kettős dal

RÓZSI Messze égen fényes csillag tündököl!
Kedves babám - ugyan merre költöző?
Erre-arra visz országút - de vajon
Segít-é az elbujdosás bajodon?

SÁNDOR Rég megmondtam a költöző darunak:
Búcsút mondok én is az én falumnak.
Kurjantásom aki hallja - értse meg:
A faluból a legrosszabb útra megy.

RÓZSI Valamit mondok magának:
Válasszon el babájának!
Mert lássa én özvegy vagyok,
Szeretőnek való vagyok!

SÁNDOR Ne csábítgass, ne hitegess!
Nálam jobb szeretőt keress.
Az én szívem rég megcsorbult,
Könnyem is utána csordult!

EGYÜTT S azt mondják az emberek,
Hogy én sokat szeretek.
Pedig abban hazudtok, emberek,
Mert csak egyet szeretek!

Jajjaj, jajjaj, de nehéz a sors!
Szívemen ez a seb be nem forr!
Nincs ki begyógyítsa,
Nincs ki beforrassza,
Nincs, nincs annak,
Jaj, nincs doktora!

RÓZSI *ének után.* Ugye, azt az egyet megmondja, hogy merre megy?

SÁNDOR. Megmondanám - ha tudnám...

RÓZSI. Ugyan ne tettesse már magát annyira! Mi van a begyiben már megint, hogy egy jó szava sincs hozzám?

SÁNDOR. Kettő is van, Rózsi, három is.

RÓZSI. Látom - azért indul útnak hübelebalázsként, azt se mondja, hogy befellegzett! mintha én is ellensége volnék, pedig tudhatja, hogy...

SÁNDOR. Tudom, Rózsi, hogy te voltál a legjobb szívvvel hozzám.

RÓZSI. Bizony, be is járhatja a kerek világot, amíg olyat talál; de nem is talál - tudom.

SÁNDOR. Mert nem is keresek!

RÓZSI. Minek is keresne? itt vagyok én, készen! Nem kell egyéb, mint a paphoz menni. - 'Sz ha már csakugyan nem akar itt, a faluban maradni, elmegyek én a világ végére is, csak együtt lehessünk.

SÁNDOR. Minek jönnél, Rózsím, ha nem tudlak szeretni!

RÓZSI. Jaj! csak ezzel a szóval ne öldösne!!

SÁNDOR. Akkor ölnélek igazán, ha azt hazudnám: hogy szeretlek!

RÓZSI. Jól van no!... De csak azt mondja meg legalább, hogy mi hibát lát bennem? Vén vagyok? hiszen még csak huszonegy esztendő múltam!

SÁNDOR. Tudom.

RÓZSI. Csúf vagyok?

SÁNDOR. Dehogyan vagy!

RÓZSI. No hát, ha se vén, se csúf, se sánta, se púpos, se fogatlan nem vagyok - hát ugyan mi a kifogása?...

SÁNDOR. Semmi.

RÓZSI. Ne tagadja, lelkem, hogy a Bátki Tercsit még most is szereti... Mi haszna van benne?

SÁNDOR. *hirtelen indulattal.* Hallgass! semmi köze ahhoz senkinek, hogy szeretem-e, vagy nem?! *Szelíden.* Váljunk el egymástól - én téged nem tudlak szeretni!

RÓZSI. *visszanyerve alaptermészetét, büszkén.* Jól van, Sándor, váljunk el! most már én is azt mondom! kigyelmed jobbra, én balra; kigyelmed bú nélkül, én egy marok búval! *Eréllyel, szemé közé nézve.* De ezt sohse felejtse el, hogy engem megkínzott, megrikatott, s ha még egyszer az életben összetalálkoznánk - és - ne adja az isten - de ha a bút kigyelmed viselné - jaj, ne szóljon hozzám, mert akkor én is csak azt tudnám mondani: „váljunk el egymástól!” Áldja meg az isten! *Hirtelen el a híd felé.*

SÁNDOR. *magában, elgondolkodva.* Áldjon meg az isten!...

RÓZSI

a hídról visszanéz, várja, hogy Sándor szól-e - küzd magában, hogy visszamenjen-e - végre elhatározza magát. Csak azért sem! vagyok olyan, mint ő! Jöjjön utánam ő! Törjön le alattam ez a rozszant fahíd, ha egy lépést teszek felé... nem én!... No nézd, áll, mint egy sóbálvány, ide se néz... Ej, hát én is miért nézem! már vissza nem nézem!... Vállat von. Se üstöm, se füstöm;... eredj haza, szentem!... El.

NEGYEDIK JELENET

Sándor egyedül.

SÁNDOR

mindig elgondolkozva. „Áldjon meg az isten”!... Jaj ha megáldana, ha rám tekintene? Feltekint, s a híd felé néz. Rózi... Elment! jól is tette, hiába akarnám - nem tudom szeretni!... Hej, Bártki Tercsi! Bártki Tercsi! de megölted ezt a szegény szívet!... Árvaságban hagytad, idegenbe üződ, s jaj, bús életemet de megkeserítet!... No hát, isten neki, ki a határból! - talán akkor könnyebben lélegzem?... Indul, a szélső színpalnál megáll, visszanéz, kevés szünet. Sohase integess, édes falum tornya, nem mehetek vissza; sok az én irigyem!... Távoli harangszó. Kongasd, vén Robotos! - búcsúztatót húzol! az a ti rosszatok messze útnak indul, s nem hágy itt egyebet, csak ideje javát, csendes szeretetét, nyugvó halottakat meg egy hűtlen leányt!... Jaj!... de káprázik a szemem! mintha sűrű szitán néznék keresztül... a fejemben pedig úgy zsi bong valami... Hagyd el azt a hangot, Robotos, mert a szívem jobban zúg azóta!... Homlokát egy vastag faderékhoz nyomja, s fél karjával a fába fogódzik. Kevés szünet, a harang három-négy ütés után elhallgat. Majd elszédültem a visszanézésben! Pedig nekem inkább előre kell nézni, mert még azt sem tudom, hogy merre induljak?... Mi is lesz énbőlőlem?... mire fordul sorsom?! Hajh, istenem, édes jó istenem, gyújts világot bennem!... Ej, szegény legény vagyok!... szegény ember sorsát boldog isten bírja! Rábízom magamat, viselje gondomat!!

Dal

Megátkozott engem az édesanyám,
Hogy ne legyen se országom, se hazám!
Csipkebokor legyen az én szállásom,
Ott se legyen énnékem maradásom.

Addig járjak, addig úzzön a bánat,
Míg valahol feltalálom babámat,
Hajlékába vezessen be engemet...
Szerelmével gyógyítsa meg szívemet!!

ÖTÖDIK JELENET

Boris, Sándor.

BORISKA *ugyanazon az úton, amelyen elment.* Elmentem a határig, de tovább nem bírtam! Úgy elfogott a búbánat, hogy siralmamtól; könnyeimtől se eget, se földet nem láttam... Azután az jutott eszembe, hogy ha már veszni kell; hát vesszek el itthon...

SÁNDOR *vállára veszi a szűrt.* Gyerünk!...

BORISKA *meglátja Sándort.* Istenem!... Sándor!...

SÁNDOR. Nini! Feledi Boris! Hát hol jársz te, húgom?

Boriska lesütött fővel hallgat.

SÁNDOR. Sírsz-e, vagy csak pirulsz? hogy úgy lesütöd a fejedet, s hallgatsz.

Boriska zokogásba tör ki, s el akar futni.

SÁNDOR. Ne fuss hát előlem, kincsem! *Megfogja.* Nem akartalak én bántani! Mért sírsz?... mi bajod?...

BORISKA. Veszendőbe vagyok!

SÁNDOR. Te?... Ugyan mit beszélsz?

BORISKA. Igazat.

SÁNDOR. Ugyan ne izélj már!... Hát kivel esett bajod?

BORISKA. Az apámmal.

SÁNDOR. Ha'iszen kinek is nincs baja azzal a kevély vén emberrel... Hát aztán miért bántott?

BORISKA. Azt nem mondhatom meg.

SÁNDOR. Olyan nagy a bűnöd?

BORISKA *hirtelen.* Nem tettem én semmi rosszat, csak...

Sándorra néz, s szemérmesen elhallgat.

SÁNDOR. Csak?... no, ne tagadd, lelkem - akármi volt, akárhogy volt, nekem bátran megmondhatod; én úgyszem megyek többé be a falutokba, elmegyek tőletek - úgy, hogy sose láttok...

BORISKA. Jaj, vigyen el magával engem is!...

SÁNDOR. Te Boris! Elment az eszed?... Mit mondana apád?

BORISKA. Bánom is én, bármit mondana? Úgyszem szeret többé - kiátkozott, kikergetett, az egész helység szeme láttára...

SÁNDOR. Miért?

BORISKA. Azért, mert egy legényt meg akartam nézni...

SÁNDOR. Miféle legényt?

BORISKA. Olyat, akire ökelme nagyon haragudott.

SÁNDOR. Te pedig szeretted?

BORISKA. Lelkemből, szívemből!...

SÁNDOR. S még most is szereted?

BORISKA. Százezerszer jobban!

SÁNDOR. És ki az a legény?...

BORISKA. Az a legény?...

SÁNDOR. Mondd ki bátran, szentem!

BORISKA. Jó, kimondom, ha belehalok is! Csak azt az egyet fogadja meg kigyelmed, hogy nem haragszik reám, hogy nem nevet ki, hogy nem mondja el senkinek, hogy életében, halálában hű szívvel lesz hozzá, mert én csak kigyelmedet szeretem egyedül!... *Kábultan összeroskad.*

SÁNDOR. Mi az!? mi volt ez!? mit mondott ez a leány? Boriska! Boriska lelkem!... Szegény bohó, meg van zavarodva! *Felemeli.* Ébredj fel, édes kis Boriskám! Mivé tette ez a kevély, vén ember ezt a kedves, gyenge lelket?... Íme, esztét vesztette!... No, de azt szokták mondani, hogy: „Nem ver isten bottal”!

BORISKA. *feleszmél.* Istenem! mi történt velem?...

SÁNDOR. Egy kicsinyt elszédültél, gyöngyöm; de ugye már nincsen semmi bajod?

BORISKA. Nincs...

SÁNDOR. Bírsz-e gyalogolni?

BORISKA. Kigyelmeddel a világ végére is!

SÁNDOR. Velem?...

BORISKA. Igen, igen, kigyelmeddel! Elmegyünk együtt, messzire, ahol senki sem ismer bennünket, s mi sem ismerünk senkit; apám kiátkozott, ő se tudja meg soha, hogy élek-e, vagy meghaltam?... Aztán valahol majd beállunk cselédnek, vagy napszámba megyünk, s dolgozunk reggeltől estig, együtt, egymásért! De többé nem hagyjuk el egymást soha, ugye?... Ugye nem?...

SÁNDOR. Nem lelkem! *Félre.* Mit csináljak ezzel a leánnyal...

BORISKA. Aztán, ha kigyelmednek eszibe jutna valaha valaki... akit jobban szeretted, mint engemet... panaszait meghallgatom híven! Mert én is sokat tűrtem és szenvedtem ám; kigyelmed másért, én meg kigyelmedért... Jaj, ha tudná, hogy én mióta szeretem?! Emlékszik-e arra a pünkösdvasárnapra, mikor a Lajos bátyám hazajött?...

SÁNDOR. Hogyne emlékezném!

BORISKA. Engem akkor eresztett az apám táncba, a nagy leányok közé; de senki sem nézett rám... Ott álldogáltam, üldögéltem; hol nevettem, hol meg pityeregtem. - Olyan voltam, mint a mesebeli árva, akire még a koldus gyerekek se néz... Hát egyszer csak új nótát kezdenek -

kigyelmed rendelte - húzzák a cigányok, csak húzzák, s nem mozdul rá senki; akkor kigyelmed végignézte az egész leánysereget meg a legényeket, s odajött énhozzám, szemem közé nézett, s azt mondta, hogy „gyere, kis Boriskám, kettőnké a világ”!... S ketten jártuk soká!... Az andalgón kezdtük, azután cicáztunk, s a kopogós után olyan frisset jártunk, hogy mikor a végtére el akartuk hagyni - a frissével kétszer meg kellett szerezni!...

- SÁNDOR. Eszem az istened, de jól emlékezel!...
- BORISKA. Azután történt valami bátyám és kigyelmed között... de én a kigyelmed részére szegődtem!...
- SÁNDOR. Szegény!
- BORISKA. Mikor aztán a sok mindenféle baj összejött, olyan lettem, mint a csigabiga; lezártam titkomat szomorú szívembe, s azt sem hittem soha, hogy így elmondhassam!
- SÁNDOR. De jó, hogy elmondtad, most legalább reám került a sor!...
- BORISKA. Miben?
- SÁNDOR. A bosszúban!
- BORISKA. Kit akar megbosszulni?
- SÁNDOR. Ne félj, galambom, téged nem!
- BORISKA. De hát kit?
- SÁNDOR. *meggondolva.* Senkit!... Eredj haza, Boriskám, te is, szépen csendesen. Verd ki a fejedből ezt a káros szeretetet, s mondd meg az apádnak, hogy láttad, mikor átléptem a határt!...
- BORISKA. Hát ezzel már megint mit akar mondani?
- SÁNDOR. Csak azt, amit mondtam!
- BORISKA. Hát eszerint engem semmibe se vesz?
- SÁNDOR. Szánlak nagy bajodban, de mást nem tehetek!...
- BORISKA. Nem is szeret?
- SÁNDOR. Nincs jussom hozzád, nem is lesz soha; - így hát mért rontanálak meg?...
- BORISKA. Hisz az előbb azt fogadta, hogy nem hagyjuk el egymást!...
- SÁNDOR. Kábultnak hittelek, azért hagytam rád minden szót...
- BORISKA. Hát a bosszút miért emlegette?
- SÁNDOR. Feltámadt bennem egy pillanatra a rossz, a bűnös szándék, hogy magammal vigyelek... De aztán eszembe jutott, hogy mi hasznom lenne benne?... Tetézném szégyenedet, s úgy mind a ketten még szerencsétlenebbek lennének!... Azért, Boriskám, eredj szépen haza, kérleld meg apádat - engem pedig felejts el örökre!...
- BORISKA. Soha, soha sem felejttem!

SÁNDOR. Ej, dehogynem!

BORISKA. Tudom én jól, hogy nem!... Ha két álló esztendeig bírtam hűn szeretni, titkon, keseregve s csak istenben bízva - reménykedve, bízvást hiheti kigyelmed, hogy halálomig tart állandóságom...

SÁNDOR. Hiszem, Boriskám... De látod, én megvallom nyíltan, hogy nem tudlak szeretni!

BORISKA *fájdalmas sikoltással. Jaj!...*

SÁNDOR. Mi egymásé sohase lehetnénk, még akkor sem, ha...

BORISKA *kezével int, hogy hallgasson.*

SÁNDOR. No, ne sírj, térj eszedre...

BORISKA *kezét szívére szorítva. Jaj, ha most meg tudnál repedni?!...*

SÁNDOR *mindig nagyon gyöngéden. Ugye, hazamégysz?*

BORISKA. Haza...

SÁNDOR. S nem haragszol reám?

BORISKA. Nem...

SÁNDOR. Vezesselek?...

Boriska fejével némán nemet integet.

SÁNDOR. Úgy hát - az isten áldjon meg!... *Megfogja Boriska kezét, szemben állnak.*

BORISKA *könnyes szemekkel ránéz, zokogásban tör ki, s nyakába borul. Meghalok utána!... Szünet.*

Szünet után kibontakoznak, s mindketten sírva elfordulnak egymástól.

BORISKA *lassú léptekkel a híd felé indul. Jöjjön el a temetésemre!... Kísérjen majd ki a temetőbe!... Ha itt megtagadta szeretetét tőlem... szeressen a földben...*

SÁNDOR *utána sem nézve, magában. Fogadásom tiltja, hogy visszamenjek... de minek is mennék? a bajt növesztetni?... Ezt a szegény Borist szívből sajnálom; de majd elfelejt, majd kigyógyul lassan... Hejh pedig, ha szeget szeggel kéne ütni, üthetnék én most, vén gögös Feledi!...*

BORISKA *a hídra ért, és a folyóba bámul. Az apám is... ő is... meg a falu népe... Ó, de árva vagyok!... Álljatok meg, habok, ne siessetek úgy, hadd beszélgessem ki magamat veletek...*

SÁNDOR *Boriskára néz. Csakugyan hazafelé ballag... Szegény, drága jó lélek - téged tudnálak szeretni, ha jobb apád volna!...*

BORISKA. Úgy, úgy... kavarjatok örvényt... mélyet... még mélyebbet! Ezer fodrot vessen minden habkarika, s oda temessetek mélységtek aljára!

SÁNDOR *szűrét vállára vetve búcsút int Boriskának. Áldjon meg az isten, édes Boriskám!*

BORISKA *figyelmes lett a szóra. Sándor, Sándor! megálljon!*
SÁNDOR *indul. Isten veled!*
BORISKA. *Éljen hát boldogan, s vigyen hírt felőlem, mert engem nem lát többé senki! A hídról a folyóba veti magát.*
SÁNDOR *mindent elvetve magától a hídra rohan. Teremtő szent isten! a vízbe ugrott!... Boriska! lelkem kis Boriskám!!... Ah! már felvetette a hab!... Ne félj, nem hagylak ottveszni, vagy én is veled halok!... Utána ugrik.*

Függöny legördül.

Változás

Az első felvonásbeli díszlet - a hordó nélkül.

HATODIK JELENET

Lajos, egyedül ül az eperfa alatt.

LAJOS. Vége van, oda van! Esküdözött égre, földre, hogy ártatlan; de én nem hittem el... Aztán felkelt, megtörölte könnyező szemeit - és elment, s még csak azt se mondta, hogy „isten áldjon meg!”... Utána menjek? visszahozzam? Nem én; aki ilyet tud tenni, hogy egy éjszaka távol van a háztól; nem jár igaz úton!... Ha legalább üzenne, vagy erre tekintene!... Még megérem, hogy hűtlen lett!...

HETEDIK JELENET

Tercsi, a kertkapunál megjelenik, s a háttal ülő Lajost megdobja almával.

LAJOS *oda tekint. Ki az?... Tercsi visszavonul. Éppen jókedvemben talál, aki tréfálkozni akar!...*
TERCSI *ismét megdobja. Hogy morog magában!*
LAJOS *megpillantja. Ahá! hazaszállt a madár!! Mármost csak azért sem látom. Egészen háttal ül a kapunak.*
TERCSI. *Hm! de rátartós!... mintha nem tudnám, hogy kicsoda?... Hozzá megy. Hát kifűtta-e már magát, galambom?...*
LAJOS *vállal von.*
TERCSI. *Vagy még most is tart a bolond óra?...*
LAJOS *ismét vállat von.*
TERCSI. *Ej ha! de megrángatódzik, mint pótrás malac a garasos kötelen!... Itthon van-e már Boriska?*

Lajos ismét vállat von.

TERCSI. E bizony megnémult, mint a harang nagypénteken!... *Megérinti.* Hé-kám! tehozzád beszélek.

LAJOS. Nem hallom!

TERCSI. Kinyissam-e a füledet?...

LAJOS. Odább egy házzal, azt mondom!...

TERCSI. Vajon?... Hm!... hát mégis fújja??... *Magában.* Ezzel így nemigen boldogulok! beleesett a rossz féreg megint, s addig nem lesz békeség, míg ki nem vájom! *Leül mellé, éppen mint az első felvonásban.*

LAJOS. *magában.* Mégiscsak engem szeret!

TERCSI. *magában.* Ugyan mivel kezdjem?...

LAJOS. Én nem szólok hozzá.

TERCSI. Csak jönne valaki, hogy így együtt látna, kész lenne a béke!...

Lajos mérgesen ráncolt homlokkal Tercsire néz.

TERCSI. *vidám mosolygó arccal fogadja.* Üh!

LAJOS. A szeme mindenét! - nem bírom kiállni!

TERCSI. Lassan kiderül, mert már nem mennydörög!...

NYOLCADIK JELENET

Feledi az utcáról a kis kapun izgatottan belép, s egyenesen a háznak tart.

FELEDI. Ó, jaj, jaj! teremő istenem, hol is lehet?... Talán azalatt, míg futkostam utána, hazajött?... *Be a házba.*

LAJOS, TERCSI. *amint belépett, egyszerre felugrottak, mint fent, egymásra néztek - és távozta után Lajos leül.*

LAJOS. Csak azért se szólok!

TERCSI. Hogy kínlódik szegény: pedig hasztalan, mert mégis ő a soros. - Én már megejtettem a szót! *Leül mellé.*

FELEDI. *visszajön.* Nincs, nincs seholy! Eltűnt... örökre elveszett!... *Meglátja Lajost és Tercsit a fa alatt.* Hát ti mit gunnyasztotok itt?...

TERCSI. Lajos...

LAJOS. Tercsi...

FELEDI. Tercsi? Lajos? Nem szégyenlitek magatokat; haraggal feküdni s haraggal kelni fel!...

TERCSI. Én nem...

LAJOS. Én se...

FELEDI. No hát, ha te se, ha ő se, dologra, ízibe, s ne mutogassatok egymásnak olyan pofákat, mint a fancsali feszület!...

LAJOS. De mikor a bűnös...

TERCSI *gyorsan belevág.* Te vagy, édes rózsám, mert nem hiszel bennem!

FELEDI. Hibás mind a kettő, mert egyik sem enged! Milyen istentelenkedést visz véghez mindenik! - Tudják, hogy a Boris világgá bujdosott, és mégis ahelyett, hogy utána indulna valamelyik kitudni, hogy hová lett a szegény - hát itt incselkednek, itt töltik az időt, s keserítik - úgylis fanyarodott apai szívemet!! *A kapuba megy s kinéz.*

TERCSI. Igaza van apánknak! *Megfogja a kezét.* Gyere no!

LAJOS. Jól van no!

TERCSI *a kertkapu felé húzza.* Erre menjünk az alvégbe!

LAJOS *az utca felé húzza.* Csak azértis a felvégbe!

TERCSI. Itt hagylak ám mindjárt, ha erre nem jössz!...

LAJOS. Eredj hát no, majd utánad megyek. *Ellódítja kezét.*

TERCSI. No várj csak! akad még idő, hogy ezt a nagy truccot vissza-truccolhatom!... *El a kerten.*

LAJOS. Hadd érezze, hogy tudok erős lenni! De azért utána megyek, mert már olyan furcsán villámlott a szeme... ami vihart jelent nála! *El utána.*

KILENCEDIK JELENET

Feledi egyedül.

FELEDI. Nem jön! nem látom sehoh! *Előre jön.* Ó, uram istenem, mi lett a házamból? Ez a fiatal pár évődik szüntelen - az a gyermek pedig... ó, hová lehetett? s mi bünt tehetett ő, ki olyan szelíd volt, mint a legszelídebb bárány? Szeretője volt, azt kereste fel?... De hát ki lehetett az? s ha volt, mért nem mondta meg? Igaz, hogy szomorú volt örökkön örökké, de nem mondta senkinek, hogy mi baja?... Úgy szerettem ezt a szelíd szomorú gyermeket!... és mégis magam lettem kegyetlen gyilkosa!... *Fejét két tenyerébe hajtja, s ül az eperfa alatt.*

TIZEDIK JELENET

Gonosz, volt.

GONOSZ *hátról a kiskapuban.* Jaj, szinte borsószik a hátam ettől a munkától, ami most vár reám!... No, mindegy! essünk rajta keresztül ízibe. *Indul be, a ház felé.*

FELEDI *meglátja.* No, Gonosz, jó hírt hozol?... tudsz róla valamit?...

GONOSZ. Hát... izé...

FELEDI. Láttad?... Beszéltél vele?...

GONOSZ. Nem én!

FELEDI. Hát ki tud róla valamit?...

GONOSZ. A Cserebogár Jóska...

FELEDI. A szőlőben van?

GONOSZ. Ott...

FELEDI. *könnyebbülten.* No, hála istennek!... Hát miért nem jön haza?...

GONOSZ. *a fejét vakarva.* Jaj, nem jól értettük egymást, bíró uram...

FELEDI. Hogyhogy?

GONOSZ. A Boriska nincs a szőlőben...

FELEDI. Hát?...

GONOSZ. Jaj, szeretném kímélni bíró uramat...

FELEDI. Ne kímélj...

GONOSZ. De mégis... mert...

FELEDI. Egy szót se mást, mint: él-e, vagy nem?

GONOSZ. Él - ha meg nem halt.

FELEDI. Minő beszéd ez?

GONOSZ. Szomorú, uram.

FELEDI. Ne kínozz már! mondd az igazságot!

GONOSZ. Hát az igazság ott üt ki, hogy azt beszélik...

FELEDI. Mit? mit?

GONOSZ. Hogy a vízbe ölte volna magát...

FELEDI. Jaj, jaj, nekem! istenem! ettől remegtem én!! *Az eperfa alá roskad.*

GONOSZ. Ezt a kendőt a vízparton találtuk Cserebogárral; állítják, hogy az övé volt!...

FELEDI. *lázasan megragadja a kendőt.* A kendőjét?... igen, igen, ez az ő kendője! hol találtátok?

GONOSZ. Az „ér” hídja mellett, a „csendes” berekben...

FELEDI. És semmi más?

GONOSZ. Nem.

FELEDI. Vége van! oda van! Ó, kedves gyermekem, miért hallgattál reám?... miért nem zúdítottad vissza vén bolond fejemre azt a rút átkot; amit reád róttam?!... Ó, mi lesz belőlem késő vénségemre, ha azzal kell koporsóba szállnom, hogy megöltelek téged?...

GONOSZ. Édes kedves drága bíró uram, ne epossze magát annyira!... Hátha élve kifogták valahol?...

FELEDI *hevesen megragadja Gonoszt. Te vén ördög! te vallottál reá, s tudod-e, hogy mit ígértem neked?...*

GONOSZ. Tudom.

FELEDI. Ha nekem azt a leányt élve vagy halva meg nem hozzátok... úgy én téged... *Elereszt, s előbbeni fájdalmába esik. Ó, mit akarok, mit beszélek én!?!... Késő... késő... minden!... Szünet, zokog. - Szünet után.* Eredj, húzsd meg a harangot! Hívass be tizenkét szép leányt... rektort... papot... tessük el szépen...

GONOSZ. Ezt már csakugyan nem bírom kiállani! *Lopva kisurran.*

FELEDI *folytatva.* Én pedig bevárom itt a bírót... aki igazságot tesz az apa felett:... mert én öltem meg őt!... *Kívül, nagy távol szomorú karének hallik.*

Kardal

Barna leány elszerezte a legényt,
 Úgy szerette, majd megette a szegényt!
 De a világ gonosz nyelve elmarta!
 Barna leány - szeretőjét megcsalta!

Verd meg isten búbánattal a szívét,
 El ne felejtse soha szeretőjét!
 Sírva-ríva járjon erdőn, ligeten,
 Panasz legyen imádsága szüntelen!

Nyugalma sehol sohase legyen,
 Kergesse a bánat mezőn s hegyeken!
 Addig járjon, amíg énrám nem talál:
 S meggyógyít majd mindkettőnket a halál!!

FELEDI. Úgy, úgy, vigyék!... Én mozdulni sem bírok, ide szegzett a mar-
 dosó lelki kín... s könnyeimtől nem láthatok semmit!... *Fejét le-
 hajtja, szünet, karének tart addig, míg Feledi magához tér.*

TIZENEGYEDIK JELENET

Boriska, Göndör, a kis utcai kapunál, Göndör kézen fogva vezeti Boriskát.

BORISKA *Göndör biztatására lassan apjához megy, letérdel előtte, s kérő hangon. Apám! édes jó apám!*

FELEDI *rátékint.* Mi ez? álmodom én? vagy az égben vagyok veled?!

BORISKA. A porban könyörgöm: vedd vissza átkodat!

FELEDI *öleli, csókolja.* Átkomat?... én?... Óh, áldalak, hogy élsz!...

BORISKA. Úgy, úgy!... és foglalja áldásba őt is énvelem! *Sándorra mutat, ki hátul maradt.*

FELEDI. Kit? *Szemeit törli.* Ki az ott?

BORISKA. Megmentőm, őrző angyalom, mindenem!!

FELEDI *meredten néz. Göndör Sándor?!*
BORISKA. *Ő!*
FELEDI. *Nem értelek?...*
BORISKA. *Ó, apám, ha ő nincs, már halva vagyok, s nélküle meghalok!!*

TIZENKETTEDIK JELENET

Lajos, Tercsi, a kertkapun jönnek. Kívül, a kerítésen túl egyes bámulók szállingóznak, úgy-hogy végre nagy csoportot képeznek.

FELEDI *az érkezőkhöz. Jertek csak, jertek... segítsetek... Ez a leány megjött; de tán félrebeszél?... szóljatok ti hozzá... talán megértitek?...*

LAJOS, TERCSI *előre lépnek, meglátják Göndört, bámulva. Mi ez? Mit keres ez itt?...*

SÁNDOR. *Nem kigyelmeteket, elhihetik! Hazahoztam ezt a szegény boldogtalan leányt, akit nagy búbánat gyötör, úgy, hogy eszében majdnem zavarodás támadt!... Viseljék jobban gondját, úgy, amint érdemli, mert annyit mondhatok, hogy angyal sincs jobb nála!... Boriskám! áldjon meg a jó isten!... Éljenek boldogan! *Indul.**

BORISKA *megfogja. Mit akar?*

SÁNDOR. *Elmegyek, Boriskám: folytatom utamat...*

BORISKA. *Hát mit ígért nekem?*

SÁNDOR. *Ígértem mindent, hogy megvigasztaljalak, hogy hazahozzalak, és gyógyítgassam buba merült szíved!*

BORISKA *kitörve. Ó, hát kigyelmed is hazug?*

SÁNDOR. *Az nem vagyok! De látod, szentem, megfogadtam - becsületszavamra - sokak előtt, hogy elmegyek innen a nagy világba, szerencsét próbálni! No hát, isten neki! akármilyen rossznak tartsanak is, megmutatom, hogy van becsületem, s elhagyom a falut. - Jó lesz-e így, tisztelt bíró uram?...*

FELEDI. *Jó, jó... de hát... várj csak egy kicsit...*

BORISKA. *Úgy, úgy, édesapám, ne eressze el!*

FELEDI. *Ezért a szép tettedért egy kis útravalót adok!*

SÁNDOR. *Nem kell! Isten áldja békével mindnyájokat!*

BORISKA. *Sándor! Sándor! ne menjen! Édesapám, ne küldje el, mert én is utána megyek!...*

MIND. *Mi az? mit mondasz?*

BORISKA. *Azt, hogy én nélküle nem élhetek!*

MIND. *Tehát szereted?*

BORISKA. *Szeretem!*

FELEDI. Szerencsétlen gyermek, mi jutott eszedbe?

BORISKA. Régen ott van már az, ki sem lehet verni!

MIND. Régen?...

BORISKA. Ó, két hosszú esztendőn tűrtem én miatta, s hiszik vagy nem hiszik - híve voltam mindig!... Dobra nem ütöttem, nehogy elveszítsem; titokban tartottam, hogy még ő maga sem tudta!

FELEDI. Igaz volna ez?

SÁNDOR. Igaz, ma hallottam én is, saját szájából - először.

FELEDI. *fejét rázza.*

BORISKA. Őmiatta történt szerencsétlenségem is...

FELEDI. Hogyhogy?

BORISKA. Mert mikor hazajött, nem bírtam parancsolni szívemnek! - Tudtam, hogy ott mulat a szomszéd koresmában, s hogy legalább lássam, sokáig nézhessem - a hajnali órát megloptam, felkeltem, s az ablakhoz lopódtam csendesen.

Lajos Tercsire int szemével, emlékeztetve, hogy ő is azt tette.

TERCSI. *Lajos arcát kezével meglegyinti. Hisz én magát lestem - bamba!!*

FELEDI. Tovább!

BORISKA. Akkor jött az a vén Gonosz, s meglátott, én pedig megijedtem tőle, s beszaladtam, lefeküdtem újra... De mikor rám vallott itt a falu előtt - ha négyfelé vágták volna is a testemet, mégse mondtam volna meg azt, amit most nyilvánosan vallok: hogy ezt az eltaposott legényt, ezt a kikiáltott falu rosszát - én titokban csak magamnak szántam!

SÁNDOR. Nincs ilyen szív több a kerek világon!

FELEDI. Felfordult a világ! *Lajos- és Tercsihez.* Hát ti mit mondotok ehhez? No, most beszéljete, hisz már világosan ki van mondva minden.

LAJOS. Én nem tudok ilyenre szólani. Tercsinek van jó nyelve; szóljon ő!

TERCSI. Különb a húgodé! Beszél ő tíz helyett is, ha kell!... Aztán minek már itt a szó?...

FELEDI. Minek?... Hát talán csak nem hagyjuk annyiban?

LAJOS, TERCSI. Mit?

FELEDI. Ezt az egész dolgot.

BORISKA. De bizony csak hagyjuk! Mert lássa, édes jó apám, én se szép, se derék nem vagyok, még kigyelmed maga is „Lili”-kének hitt, nem kap rajtam senki!... De ha úgy kapnának is, hogy minden ujjamra tíz kérő kerülne, mégsem lennék másé, csak ezé a megvetett legényé, aki engem meg is fog becsülni.

FELEDI. Jó, nem bánom, ha már ennyiben van a dolog; de tőlem ugyan egy fillért sem kaptok!... Sőt azt is nyugodtan kimondom, hogy itt nem lesz ám helyetek!... Ha neked kedvesebb ő, mint én, úgy kár is volt ide visszajönnöd!... Legalább nem keserítetted volna meg újra a szívemet!

SÁNDOR. No Boriskám, itt az utolsó szó! Válassz! - De mégis, győzd le a szívedet, s maradj apád mellett!

FELEDI *magában Sándorra néz.* Sohase hittem, hogy ez a gyerek ilyen acél legyen.

TIZENHARMADIK JELENET

Gonosz, Nép, voltak.

GONOSZ *a kapun kívül ácsorgó nép közt megjelent, s mind bevezeti. - Nagy örömmel.* Mondtam! tudtam, ugye mondtam, hogy élve fogják ki! Sándorhoz. No, kedves öcsém, ilyen halat nem lehet ám mindennap fogni - mi?

NÉP. De nem ám!

LAJOS, TERCSI *Gonoszhoz.* Mit beszél kend?

GONOSZ. Azt, hogy ilyen hal ritkán van a vízben!

LAJOS, TERCSI *egyszerre.* Hát a vízbe ugrott?

GONOSZ. Oda biz ő szegény! én is halásztam rá; de csak a kendőjét fogtam ki!...

BORISKA. A kendőm... hol van a kendőm?

FELEDI. Nálam, rossz gyermek!

GONOSZ. No, de csakogy itt van! Hejh! jó úszó gyerek ez a Sándor, arra is én tanítottam - igaz-e hé?

SÁNDOR. Fogja be kend a száját!

GONOSZ. Sose fogom én, fiam! Nem olyan nap van ma, hogy a suton gubbasztva könnyezzünk... Haza került a falunk legkedvesebb lánya, hát ki ne örülne annak?... Igaz-e, atyafiak?

NÉP. Igaz a!

GONOSZ. Ahun van la! még Finum Rózsi is ide fut a jó hírre! Hogy törí magát! Keze, lába úgy jár, mint a motóla, vagy mint a szélmalom kereke.

TIZENNEGYEDIK JELENET

Finum Rózsi, voltak.

- RÓZSI *lelkendezve befut.* Igaz volna-e csakugyan, hogy visszajött?
- GONOSZ. De igaz ám!
- RÓZSI *körülnéz; s látja Sándort Boriska mellett.* És itt van a lelkem, mégpedig a párjával!... No, ezt jól kifundáltátok! Ezért nem kellettem hát én? Ezért nem tudott engem szeretni? Ezért indult oly erőszakkal útnak? Jaj de messze is ment;... egész az érhídig!...
- FELEDI. Kihez beszélsz, Rózsi?
- RÓZSI *Sándorra mutat.* Ehhez a gyönyörű legényhez, aki engem csúfosan rászedett! Jaj, ha elgondolom, hogy még sírtam is utána, szeretném kiásni mind a két szememet!
- SÁNDOR. Nem volt soha semmi közöm hozzád, most is ellehetünk szó nélkül egymástól!
- RÓZSI. Úgy? most már ellehetünk? Persze, mert a híres famíliával békeségre léptünk. Hát kigyelmed, Feledi uram, meg ott ni - Lajos, Tercsi, csak úgy nézik és hallgatják az egészet? Hiszen hallom, hogy együtt fürödtek az érben ezek a bujdosók!... Hahaha! jól elbújtak! No, Csapóné asszonyom, hát ehhez most mit szólnak?...
- CSAPÓNÉ. Azt, hogy fogd be a szád! *Feledihez.* Komám uram, mért nem kergeti el?
- RÓZSI. Na bizony, elmegyek én úgyis!... Ne féljenek, még ma itt hagyom az egész becsületes falut. No bizony mit sajnáljak én kigyelmeinken? Adtak-e valamit? dehogy adtak! Még azt is elvették, ami jó volt bennem! Azért tehát! uccu kedvem! *összeüti a tenyerét* vígy el innen messze!
- GONOSZ. Jaj, te Rózsi, de rátermettél a hejehujára!
- RÓZSI. Mint kend a lopásra!...
- MIND. A lopásra?
- RÓZSI. Hát még azt sem tudják, hogy ez a vén Gonosz a legnagyobb tolvaj?
- MIND. Tolvaj?
- RÓZSI. Ó, hányszor láttam, mikor vitte a lopott jószágot. Nincs az a ház a faluban, kert, szőlő a hegyen, ahonnan dézsmát ne szedne!... Tegnap is ő hozta azt a kosár szőlőt; láttam a szűr alatt, hiába duggatta.
- MIND. Tolvaj! tolvaj!
- GONOSZ. Jaj, de rám olvasott! *A néphez.* Hazudik! Emberek, gyerekek, hazudik, ha mondom!

JÓSKA. Sose hazudik az! Sunkát is lopott kend, innen a padlásról, bort a nagy hordóból. - *A kutyaól mellett ül.* Itt tartogatta la... s megette, megitta, s engem kihagyott belőle!...

GONOSZ. Tagadom!

FELEDI. Hiszen letagadnád te a napot is az égről!

GONOSZ. Le én a csillagot is, mert én a becsületemet nem engedem!

FELEDI. Egy szót se többet, hamis lelkű, vén bűnös!

GONOSZ. De édes, kedves, nemzetes bíró uram!

FELEDI. A baktárságról lecsapatik!

GONOSZ. Jaj, mi lesz belőlem?! *A néphez.* Emberek, jó lelkek! ti választottatok alkotmányos, szabadságos úton - hát így engedtek veszni? Ki lesz hű pásztortok, ha én nem őrizlek tolvajok-, gonoszoktól?...

FELEDI. Ne óbégasson kend! - Jóska, vigyétek a kóterbe! *Két ember megfogja.*

GONOSZ. Nem én, egy tapodtat sem megyek. Beszéljen a falu! Az ilyen hű embert hogy veszítené el?!

FELEDI. No hát tartsa fel az ujját, aki azt akarja, hogy ne legyen bakter; aki pedig mellette van, ne mozdítson semmit!

Nép mind feltartja az ujját.

GONOSZ. *roppant kíváncsian nézi, s látja, hogy vesztes, leverten.* Hiszen sok lúd farkast győz!

FELEDI. No, látta kend? Vigyétek!...

GONOSZ. Jaj testemnek, jaj lelkemnek!... Ó, istenem, egy ilyen szegény árvát, akinek se apja, se anyja...

NÉP. *neveti.*

FELEDI. Vén bolond! hiszen már unokái is lehetnének!

GONOSZ. Nincs, hála istennek! Velem kihál a Gonoszok becsületes famíliája.

FELEDI. Azt a két ártatlan cigányt hozzátok ide! *Elviszik Gonoszt.*

RÓZSI. No hát, én is elmegyek, mert még itt találnak marasztalni! Feledi uram! emlékszik-e még arra, mikor ezt a legényt rám bízta? Ej, vigyázzon a szavamra, csak azt mondom „lassú víz partot mos!” *Lajoshoz megy.*

FELEDI. *magában.* Dejszen lemosta már az azt, ami alattunk volt! Irigy szavad nem ront, se nem javít!

RÓZSI. *Lajoshoz és Tercsihez.* Ki hitte volna azt, hogy sógorok legyenek?... Szép sógorság! Hahaha! No de zsák megleli foltját! *Sándorhoz megy, végignézi.* Soha nem szerettem életemben, egyen kívül, s talán nem is fogok!... De ha elkárhozom, a kigyelmed lelke számoljon értem istennél! *Elsiet.*

FELEDI. No, csakhogy ez is elment! Hadd pusztuljon az alja!

SÁNDOR. Még csak én vagyok itt - s a végső szót várom, hogy aszerint tegyek... Szólalj meg, Boriskám!

FELEDI. Most majd én beszélek! - Hát atyafiak! Még két nagy bűnös van itt!

MIND. Hol? hol?

FELEDI. *Sándorra és Boriskára mutat.* - Amott szomorkodnak nagy bűneik felett!

MIND. Hát mi bajok?

FELEDI. Egymásba botlottak!... de a legény útra akar kelni, a leány meg utána! Én meg kimondom a szentenciát: vagy ő, vagy én!

BORISKA. De ha mind a kettőjüket egyformán szeretem? vágják kétfelé a szívemet, s osszák el egymás közt!

EGY ÖREG. Sose vagdalják azt, hanem adja oda a leányt, aztán maradjanak helyben mind a hárman! Igaz-e, gyerekek?

NÉP. Úgy hát!

FELEDI. *Lajoshoz és Tercsihez.* No, hát ti mit mondotok?

LAJOS. Ha Tercsi...

TERCSI. Ha Lajos...

FELEDI. Bolondok vagytok; azok is lesztek! Már most csak azért is összehozom őket, s velök lakom! *Fenn.* No hát egy feltétel alatt meg-egyezem.

BORISKA. Mi az? Mi az?

FELEDI. Ha elfogadjátok, hogy veletek lakjam, s eltartotok holtig!

BORISKA. *odaszalad, kezét csókolja.* Ó, drága jó apám!

SÁNDOR. Kevés szóval sokat szeretnék mondani, de nem tudok, nem bírok! Hát csak azt mondom, hogy majd megismer kigyelmed is, meg a falu is, hogy milyen rossz vagyok én?!

FELEDI. *kezet fog Sándorral.* Hiszem hogy még ember lesz belőled!

SÁNDOR. *Tercsihez lép, megfogja a kezét.* Hát te, Tercsi, megbocsátasz-e? S meg tudsz-e túrni, hogyha itt maradok?

TERCSI. Azt mondja a nóta: hogy „ami elmúlt, vissza nem jő”!

SÁNDOR. Igazad van! - No, de azért jó emberek leszünk!

LAJOS. Azok hát! csak azt az egyet kötöm ki, hogy nem lakunk egy fedél alatt.

FELEDI. Ne félj! holnap elhurcolkodtok a Tercsi házába, ott aztán marakodhattok, csókolózhattok, de én többet bíró köztetek nem leszek!

TIZENÖTÖDIK JELENET

Jóska, cigányokkal.

FELEDI

meglátja őket. No, csakhogy itt vagytok, szegény ártatlanok!

ELSŐ CIGÁNY,
CIMBALMOS.

Azsok, azsok, ártatlanok!

FELEDI.

Kipótolom a veszteségeket. *Néphez.* Atyafiak! Szomszédok, barátim! Most esztendeje is ilyenformán kezdődött; de rosszul végződött! Kísértsük meg hát újra! talán az ég már kiderült felettünk, s jobb napokat érünk! Vendégeim vagytok ma mindnyájan újra! Te meg, vén cimbalmos, kezdj vígat a búsra!

MIND.

Éljen! éljen!

Kardal

Hej búbánat, pusztulj innen!
Keserűség nem kell itten!
Útilapút a talpára;
Búbánatnak kedv az ára!
Se a rektor, se a pap,
Se az a szép fényes nap,
Se a bíró nem vethet
Véget a mi kedvünknek!

Friss

Hopp ide! hopp oda!
Gyere a karomra!
Hopp erre, hopp arra,
Csók az ajakadra!
Csókot adok arra.
Két piros arcodra:
Tüzes szemeidre,
Göndör fürteidre!
Hopp ide, hopp oda!
Gyere a karomra!!
A muzsika vígan szóljon!
A cigány meg ne horkoljon!
Tánc addig - ameddig...
Kivilágos kivirradtig!!

Tánc.

A függöny legördül.